

Rizična ponašanja osnovnoškolaca

Jukić, Mandalena

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:379213>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Odjel za odgojne i obrazovne znanosti

MANDALENA JUKIĆ

RIZIČNA PONAŠANJA OSNOVNOŠKOLACA

Diplomski rad

Pula, 2015.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Odjel za odgojne i obrazovne znanosti

MANDALENA JUKIĆ

RIZIČNA PONAŠANJA OSNOVNOŠKOLACA

Diplomski rad

JMBAG: 0303008395, redoviti student

Studijski smjer: Razredna nastava

Predmet: Pedagoški aspekti prevencije ovisnosti

Mentorica: doc.dr. sc. Mirjana Radetić - Paić

Pula, svibanj 2015.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani/a Mandalena Jukić, kandidat za magistra primarnog obrazovanja ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, _____ 2015.

Student:

*“Život nije imati
dobre karte, nego
s lošim kartama
odigrati dobru igru!”*

Robert Louis Stevenson

(škotski romanopisac i pjesnik)

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. DEFINIRANJE RIZIČINIH PONAŠANJA	2
3. DJECA I MLADI U RIZIKU	3
4. PREVENCIJA POREMEĆAJA U PONAŠANJU.....	5
5. KONCEPTI PREVENCIJE.....	6
5.1. KONCEPT RIZIČNIH I ZAŠTITNIH ČIMBENIKA	7
5.1.1. Rizični i zaštitni čimbenici u školskom okruženju.....	9
5.1.2. Rizični i zaštitni čimbenici u obiteljskom okruženju	11
5.2. KONCEPT OTPORNOSTI	12
5.3. KONCEPT RAZVOJNIH PREDNOSTI.....	13
5.4. KONCEPT POZITIVNOG RAZVOJA.....	13
5.5. KONCEPT PROMOCIJE MENTALNOG ZDRAVLJA	14
6. PREVENCIJA USMJERENA NA ZAJEDNICU.....	15
7. ISTRAŽIVANJE	16
7.1. CILJ ISTRAŽIVANJA I HIPOTEZA.....	16
7.2. METODE RADA	17
7.2.1. Uzorak ispitanika.....	17
7.2.2. Pregled varijabli i obrada podataka.....	17
7.3. REZULTATI I RASPRAVA	20
8. ZAKLJUČAK	48
9. SAŽETAK	49
10. LITRATURA.....	51
11. PRILOZI	53

1. UVOD

Tijekom svog rada svi učitelji, nastavnici i profesori imaju priliku susresti se s učenikom čije ponašanje odstupa od primjerenog ponašanja, bilo da to ponašnje manifestira unutar sebe, povlačeći se od ostatka društva ili manifestira to negativno ponašanje prema drugim učenicima, učiteljima i ostalim djelatnicima u školi.

U današnje vrijeme mnogo je djece koja odrastaju pod povećalom kao djeca koja su „zločesta“, „teško odgojiva“, „rizična“ i slično. Većinom su za takvu djecu krivi roditelji koji su se tijekom svog života i sami željeli okušati u roditeljstvu i usput su shvatili kako nisu spremni za takvu vrstu odgovornosti, te su odgoj svoje djece prepustili ulici i zajednici koja je na njih djelovala negativno.

Stoga je bitno da učitelj tijekom svog rada bude osposobljen kako bi prepoznao potencijalno rizično dijete te mu dao priliku i utjecao na njega preventivno, kako bi se takvo dijete što bolje osjećalo i jednog dana odraslo u pozitivnu odraslu ličnost koja će moći pridonijeti društvu i zajednici u kojoj živi i radi.

Kako bi učitelj preventivno mogao djelovati na učenike te uskladiti programe prevencije ukoliko je to potrebno i s obitelji i zajednicom u kojoj učenici odrastaju bilo je potrebno provesti istraživanje o rizičnim ponašanjima učenika osnovne škole kako bi mogli utvrditi kako se učenici osjećaju s obzirom na navedene varijable. Prikazom dobivenih rezultata trebao bi se utvrditi uzrok prihvaćenosti ili odbačenosti od strane vršnjaka, roditelja, učitelja i zajednice, te njihov odnos i osjećaji prema samima sebi, svojim vršnjacima, roditeljima i zajednici.

1. DEFINIRANJE RIZIČNIH PONAŠANJA

U stručnim se i znanstvenim krugovima kao i u svakodnevnom životu osim termina rizična ponašanja koriste još neki, kao što su: poremećaji u ponašanju, socijalna neprilagođenost, devijantno ponašanje, asocijalno i antisocijalno ponašanje i td. Široki spektar termina otežava u određivanju jedinstvene definicije rizičnih ponašanja jer se za istu pojavu koriste razna imena.

Rizična ponašanja su različiti oblici problema u ponašaju kod djece i mladih koja se razlikuju s obzirom na učestalost ponašanja, pa sve do najozbiljnijih oblika rizičnih ponašanja poput vršnjačkog nasilja, zlouporabe droga i nošenja oružja (Bašić i Ferić, 2004).

Poremećaje u ponašanju karakteriziraju ponašanja odstupanja od normi uobičajenih ponašanja te imaju negativne posljedice kako za dijete tako i za širu zajednicu (Koller – Trbović i sur., 2001; prema Bašić, Žižak i Koller-Trbović, 2004).

Socijalna neprilagođenost je ponašanje koje se pojavljuje kao rezultat nekog stresnog događaja u životu mladog čovjeka. Većinom se manifestira kod adolescenata (Zrilić, 2011).

Pod pojmom devijantno ponašanje podrazumijevaju se ona ponašanja koja odstupaju, ne prihvaćaju se i krše propisana pravila i uspostavljene norme ponašanja, ponašanja koja su u vrijednosnom konfliktu s društvenim standardima određene društvene zajednice. Ovakva devijantna ponašanja razlikuju rizična ponašanja koje društvena zajednica smatra toliko nedopustivima da se protivi formalnim propisanim normama utvrđenim zakonskim odredbama i sankcijama, te rizična ponašanja koja krše samo neformalne norme i pravila ponašanja. Najčešće su prisutna kod mladih ljudi, a mogu prerasti u asocijalna ponašanja koja su često popraćena agresijom i nasilničkim oblicima (Obradović, 2014).

Pod antisocijalnim ponašanjima podrazumijevano ono ponašanje koje se sukobljava s normama društva, vezano je za djecu starijeg uzrasta i bliže je pojmovnom određenju delinkvecija, dok pod asocijalnim ponašanjem podrazumijevamo ponašanja koja se protive društvenoprihvaćenim normama ponašanja, ne sankcioniraju se i obuhvaćaju uži segment delinkvencije (Popović-Ćiti i Žunić-Pavlović, 2005; prema Zrilić, 2011).

Najčešća rizična ponašanja djece i mladih su zlouporaba alkohola, rano stupanje u seksualne odnose, napuštanje škole i problemi u školi, delinkvencija djece i mladih te nasilje i vršnjačko nasilje. Među najbrojanim rizičnim ponašanjima u posljednje vrijeme najzastupljenije je nasilje među vršnjacima. Najčešći oblici vršnjačkog nasilja su:

- verbalno: razna izrugivanja, omaložavanja, prijetnje, vrijeđanja;
- socijalno: izbjegavanje, ignoriranje, ogovaranje, tračanje, isključivanje iz društva;
- psihološko: oštećivanje i krađa tuđe imovine, praćenje, prijetnje;
- fizičko: guranje, udarci, rušenje, nedopušteno pipanje, idr.

2. DJECA I MLADI U RIZIKU

U novije vrijeme se za opisivanje djece i mladih s problemima u ponašnju najčešće koristi naziv „*djeca i mladi u riziku*“.

Termin „*u riziku*“ („*at-risk*“) prvi puta je istaknula Nacionalna komisija za izvrsnost u obrazovanju (U.S. National Commission of Excellence) 1983. godine u izvješću Nacija u riziku i od tada se upotrebljava među učiteljima i savjetnicima (Bašić, 2009).

Termin „*u riziku*“ opisuje djecu i mlade koji imaju mnogobrojnih problema tijekom svog odrastanja što prijeti njihovom pozitivnom razvoju i normalnom funkcioniranju i prilagodbi u društvu u kojem žive. Glavni razlog nastajanja ovog termina bilo je kako bi se detektirala djeca i mladi koji bi kasnije mogli biti uključeni u disfunkcionalna ponašanja ili viktimizaciju. Obično su takva djeca i mladi ona čiji su roditelji koristili drogu ili alkohol, koja su fizički, psihički i seksualno zlostavljana, djeca koja su napustila školu, koja žive u nepovoljnoj emocionalnoj situaciji, ona koja su počinila bilo kakvo nasilno ili delinkventno djelo ili pokušala počiniti samoubojstvo (Bašić i Ferić, 2004).

S obzirom na ponašanje djece i mladih postoje četiri kategorije „rizičnosti“ (Drayfoos, 1997; prema Bašić i Ferić, 2004):

- a) **Vrlo visoka razina rizika** – podrazumijevaju djecu i mlade koji manifestiraju veći broj poremećaja u ponašanju. To su djeca i mladi koji su već počinili neko ozbilno kazneno djelo i bili u maloljetničkom zatvoru, napustili školu, upotrebljavali teške droge. U ovu kategoriju rizika uzlaze i djeca i mladi koji su upotrebljavali teške droge, pretjerano konzumiraju alkohol, cigarete i upuštaju se u neodgovorna seksualna ponašanja. Većina djece i mladih manifestira više nabrojanih ponašanja.
- b) **Visoka razina rizika** - podrazumijeva djecu i mlade koji manifestiraju ponašanja koja su slična rizičnim ponašanjima iz vrlo visokog rizika ali se ipak razlikuju po manjoj frekvenciji i ne manifestiraju sve oblike ponašanja nego dva ili tri gore spomenuta ponašanja.
- c) **Srednja razina rizika** – podrazumijevaju djecu i mlade koji su počinili manja kaznena djela, te eksperimentiraju s lakim drogama, seksualno su aktivni ali su u svojim poduhvatima odgovorni, te su jednu godinu izvan školskog sustava. Karakteristika djece i mladih u ovoj kategoriji je što manifestiraju samo jedno od navedenih ponašanja.
- d) **Niska razina rizika** – podrazumijevaju djecu i mlade koja ne manifestiraju delinkventno ponašanje, nisu seksualno aktivni, ne koriste drogu, ali povremeno mali broj njih pije alkohol, te su rizične posljedice kod njih minimalne (Bašić i Janković, 2000).

Neki teoretičari koji se bave rizikom kod djece i mladih smatraju takva ponašanja dijelom normalnog procesa odrastanja. Objašnjavaju to kako su djeca i mladi u potrazi za novim iskustvima, a u to uključuju one oblike ponašanja koja za sobom povlače određenu količinu rizika i društveno neodobravanje (Bašić i Ferić, 2004).

3. PREVENCIJA POREMEĆAJA U PONAŠANJU

Termin prevencija koristio se još u 15. stoljeću. Prevencijom se smatra svaki proces kojim se želi smanjiti incidencija i prevalencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih. Prevenciju također možemo definirati kao skup procesa kojim možemo smanjiti ozbiljne probleme mladih, osnažiti pojedinca s rizičnim ponašanjem kako bi u budućnosti mogli promovirati zdrava ponašanja i životne stilove. U terminologiji suzbijanja kriminaliteta prevencijom se označavaju svi oni sadržaji kojima se sprječavaju buduća kažnjiva ponašanja, odnosno kaznena djela. Samo prevencijom možemo reducirati ozbiljne probleme mladih, jer sva rizična ponašanja djece i mladih uzrokuju veliku bol ne samo djeci i mladima, nego i obitelji i čitavoj zajednici (Bašić, 2009).

U Republici Hrvatskoj prvi pisani dokument o prevenciji donesen je sredinom 70-ih godina prošlog stoljeća. Prevencija kao praksa u Hrvatskoj započinje tek sredinom 90-ih godina, a potpomognuta je razvojem civilnog društva i pritiscima problema u društvu kao posljedica ratnih, traumatskih i sresnih događaja i ugrožavanja svakodnevnog življenja stanovništva Republike Hrvatske. U to vrijeme se počinju tiskati i pisati i drugi brojni dokumenti za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih (Bašić, 2012).

Postoje 3 tipa prevencije koje je razradio Institut za medicinu u SAD-u 1994. godine, a to su:

a) Univerzalna prevencija

- obuhvaća opću populaciju koja nije identificirana na temelju individualnog rizika. Podrazumijeva kreiranje i primjenu preventivnih programa na cjelokupnu zajednicu, kod kojih postoji potencijalni veći rizik za nastanak i razvoj različitih oblika rizičnih ponašanja bez pretodne identifikacije i selekcije pripadnika u populaciji. Ova vrsta intervencije obuhvaća treninge roditelja, razvoj školskog sustava, ublažavanje siromaštva, poboljšanje strategija politike.

b) Selektivna prevencija

- obuhvaća pojedinca ili skupine populacije kod koji kojih su rizici za razvijanje poremećaja znatno viši od prosjeka. Rizične skupine se identificiraju na temelju bioloških, psiholoških i socijalnih rizičnih čimbenika koje utječu na nastajanje mentalnih i ponašajnih poremećaja. Cilj je smanjiti rizike i povećati zaštitne čimbenike.

c) Indicirana prevencija

- obuhvaća pojedince koje manifestiraju minimalne simptome nekog oblika poremećaja u ponašanju. Ovakvi programi predstavljaju ranu vrstu intervencije koja je usmjerena reduciranju rizičnih i jačanju zaštitnih faktora (Bašić, 2009).

4. KONCEPTI PREVENCIJE

Kako bi što bolje razumjeli termin „djeca i mladi u riziku“ potrebno je znati definirati sljedeće koncepte prevencije:

1. Koncept rizičnih i zaštitnih čimbenika
2. Koncept otpornosti
3. Koncept razvojnih prednosti
4. Koncept pozitivnih razvoja
5. Koncept promocije mentalnog zdravlja

U preventivnim programima najčešće se kombiniraju rizični i zaštitni čimbenici, čiji je cilj smanjenje i sprječavanje rizičnih ponašanja (Bašić, 2009).

5.1. KONCEPT RIZIČNIH I ZAŠTITNIH ČIMBENIKA

Kako bismo bolje razumjeli termin „u riziku“ potrebno je definirati rizične i zaštitne čimbenike. To su dva čimbenika koja se međusobno nadopunjuju i i koji na dijete i mlade utječu tijekom cijelog njegovog života kroz njegove osobine i socijalno okruženje bilo to uže kroz obitelj i vršnjake ili šire kroz školu i zajednicu u kojoj živi.

a) Rizični čimbenici

- definiraju se kao bilo koji utjecaj koji povećava nastanak prvog pojavljivanja poremećaja, razvijanje ozbiljnih stanja, te podržavaju stanja koja su problematična. U rizične čimbenike ubrajamo neadekvatne životne vještine, nedostatak kontrole i asertivnosti, nisko samopoštovanje i samouvjerenost, emocionalni i psihološki problemi, odbacivanje općeprihvaćenih vrijednosti i religije, školski neuspjeh, nedostatak povezanosti sa školom te antisocijalna ponašanja poput laganja, agresije, krađe koja su više izražena kod dječaka nego kod djevojčica (Bašić i Ferić, 2004).

Williams, Ayers i Arthur (1997. prema Bašić i Janković, 2000) navode najčešće rizične čimbenike u razvoju poremećaja u ponašanju i drugih rizičnih ponašanja:

- Genetski čimbenici rizika – perinatalna trauma, neurotoksičnost u trudnoći, alkoholiziranje i drogiranje majke u trudnoći;
- Individualni i vršnjački čimbenici rizika – misli o delinkventnom ponašanju, druženje s delinkventnim vršnjacima i utjecaj vršnjaka;
- Rizični čimbenici koji su povezani sa školom – školski neuspjeh, akademski neuspjeh, problemi s disciplinom i nedostatak privrženosti prema školi;
- Rizični čimbenici u obitelji – problemi s obitelji, sukobi u obitelji, povijest visokorizičnosti u obitelji, roditelji nisu adekvatan model za odgoj djece i mladih;
- Rizični čimbenici u zajednici – kronična nasilja u zajednici, loša kvaliteta stanovanja, socijalna i zdravstvena skrb i škole.

Svi ovi rizični čimbenici su međusobno u interakciji. Tako će npr. dječak koji ima hiperaktivnost i roditelje sa slabo razvijenim roditeljskim vještinama koji koriste tjelesno kažnjavanje kao oblik discipliniranja, a pri tome ne vode računa s kim se dječak druži, postati visoko rizičan za pojavu poremećaja u ponašanju (Ajduković, 2000).

b) Zaštitni čimbenici

- podrazumijevaju sve uvjete koji štite djecu i mlade da se odupru rizičnim čimbenicima kako bi se smanjio njihov utjecaj i kako bi djeca i mladi znali odgovoriti na rizik i rizične čimbenike. Zaštitni čimbenici isto kao i rizični ovise o individualnim osobinama djeteta kao i socijalnom okruženju u kojem mladi čovjek živi. U zaštitne čimbenike ubrajamo određene karakteristike temperamenta, vještine i vrijednosti koje vode učinkovitijem korištenju potencijala, otvorenost prema prilikama u važnim životnim situacijama, sposobnost potražiti pomoć, kvalitetna komunikacija, vještine rješavanja problema, inteligencija, akademska uspješnost i kompetencija, te pozitivna slika o samome sebi (Bašić i Ferić, 2004).

Williams, Ayers i Arthur opisali su i zaštitne čimbenike koji smanjuju rizik za pojavu delinkvencije kod mladih kao i drugih oblika poremećaja u ponašanju. To su ženski spol, povezanost s roditeljima, dogovor s obitelji, pozitivan temperament, sposobnost prilagodbi, topla obiteljska klima, jak vanjski sustav podrške koji jača napore djeteta u sučeljavanju sa stresnim događajima i rizicima, zdrava vjerovanja, vještine rješavanja socijalnih problema (Bašić i Janković, 2000).

Pokazalo se kako neka djeca koja su bila izložena stresnim događajima i odrastala uz visoko rizične roditelje koji su ih zlostavljali u budućnosti ne pokazuju nijedan oblik poremećaja u ponašanju i u odrasloj dobi imaju dobro mentalno zdravlje jer su imali odgovarajuće osobine i podršku okoline (Ajduković, 2000).

5.1.1. Rizični i zaštitni čimbenici u školskom okruženju

Rani problemi s prilagodbom na školu mogu biti povezani s prijašnjim teškim životnim iskustvima, stresnim življenjem, negativnom stavu prema školi, odgoju i obrazovanju, te s problemima suočavanja sa školskim zahtjevima. Ti problemi se manifestiraju u različitim oblicima kao što su agresivna i neprijateljska ponašanja, anksiozna i povučena ponašanja, nezainteresiranost za učenje, isključivanje iz socijalnog okruženja, a mogu pak doći i u kombinaciji više navedenih ponašanja. Što god bio problem i u kojem god obliku manifestiranja dolazio, dijele dva zajednička obilježja. Prvo je da sprječavaju učenje učenika i njihov osobni razvoj, a drugo je da sprječavaju i osiromašuju obrazovne prilike učenika, a time i napore koje škola ulaže u svoju obrazovnu funkciju (Bašić i Kranželić-Tavra, 2004).

Svi ti rizični čimbenici u kojoj god kombinaciji bili, dovode do akademskog neuspjeha ili do postizanja loših ocjena. Ovakav oblik neuspjeha mjeri se objektivnim i standardiziranim testovima. Za razliku od akademskog postoji i školski neuspjeh koji proizlazi iz najmanje dvije perspektive i to vanjske koju čine odrasli i unutarnje koju čini osobni doživljaj djece i mladih koji se osjećaju neuspješnima u školi. Ovaj oblik neuspjeha mjeri se subjektivno tako da djeca sama procjenjuju svoj vlastiti neuspjeh u akademskom i osobnom planu (Bašić i Kranželić-Tavra, 2004).

Neuspjeh za sobom povlači neke određene reakcije kao što su agresivan stav, mržnja prema školi, nastavnicima, školskim predmetima, smanjenju ambicije, pasivnosti i antipatičnosti, infantilni oblici ponašanja, povlačenje u sebe, sanjarenje i druge aktivnosti koje mogu negativno utjecati na školsko postignuće učenika. Povlačenje u sebe jedan je oblik rizičnog ponašanja koje spada u internalizirane poremećaje. Problem s povlačenjem u sebe je oblik ponašanja koje se ne smatra ponašanjem koje ometa, pa se iz toga razloga ne otkriva u pravo vrijeme i često kod takve djece dođe do razvoja složenijih oblika poremećaja u ponašanju koja tada zahtjevaju i složeniju brigu. U novije vrijeme istraživanja pokazuju kako antisocijalna ponašanja predstavljaju indikator rizika, jer su vjerojatno takva djeca i mladi žrtve zlostavljanja, što pokazuje da takva djeca mogu biti u istom riziku kao i ostali bučni i hiperaktivni suučenici (Bašić i Kranželić-Tavra, 2004).

Djeca i mladi koji su tijekom svog obrazovanja u školi pod trajnim pritiskom zbog vlastitog neuspjeha, početi će izbjegavati nastavu, neopravdano izostajati te na kraju i odustati

od školovanje. Takve učenike identificiramo kao učenike u visokom stupnju rizika jer se napuštanje škole smatra procesom, odn. kulminacijom dugotrajne neuključenosti koja počinje u ranoj fazi školovanja (Bašić i Kranželić-Tavra, 2004).

Problem koji je povezan s problemima u ponašanju a isto tako i s rizičnim činjenicama je vršnjačko nasilje i nasilje u školi o kojem se u javnosti sve više govori. Nasilje u školi povezano je s vršnjačkim zastrašivanjem, pa tako i na nasilje prema odraslima u školi ali i prema školskoj imovini. Poznato je kako će učitelj takvoj agresivnoj djeci poklanjati manje pažnje i potpore, a to uglavnom rezultira lošim akademskim ali i školskim neuspjehom, kao i lošim socijalnim odnosima među vršnjacima (Bašić i Kranželić-Tavra, 2004).

Osim navedenih problema u ponašanju koja možemo pronaći u školskom okruženju, razvio se još jedan problem, a to je zlouporaba sredstava ovisnosti, kao što su droga, alkohol i cigarete.

Od djece koja po prvi puta ulaze u školu očekuje se da imaju određene predispozije, temperament i ponašanja, no te karakteristike kako mogu biti dobre tako mogu djelovati i kao rizični čimbenici, ali i kao zaštitni mehanizmi, ovisno koju reakciju određena karakteristika proizvede u društvu. Dok neka djeca u školu ulaze s ulaznim značajkama koja ih pripremaju za školske zahtjeve, neka djeca ulaze s karakteristikama koje se ne slažu sa školskim normama. Zbog toga bi školski obrazovni sustav trebao biti što usklađeniji s potrebama svakog učenika, kako bi se učenik što lakše prilagodio prelasku iz vrtića u školu (Bašić i Kranželić-Tavra, 2004).

Hoće li ulazna značajka djeteta djelovati kao zaštitni ili rizični faktor najviše ovisi o učitelju. Ukoliko se djetetovo ponašanje uklapa s učiteljevim očekivanjima i normama, tada će ta kombinacija ulaznih značajki djelovati kao zaštitni mehanizam za dijete. Ukoliko se te značajke nađu u sukobu s učiteljevim normama i pravilima dijete se susreće s povećanim rizikom. S obzirom na razvoj koncepta otpornosti postoje i učenici koji su sposobni na rizik s kojim se suočavaju. Tako su recimo mnogi učenici koji su bili u lošem ekonomskom položaju uspjeli nadvladati negativne utjecaje uz pomoć vlastitih pozitivnih karakteristika, kao što su socijalne vještine, pozitivne interakcije s vršnjacima, visok stupanj socijalnosti i osjetljivosti, inteligenciju, empatiju, smisao za humor i vještine rješavanja problema (Bašić i Kranželić-Tavra, 2004).

5.1.2. Rizični i zaštitni čimbenici u obiteljskom okruženju

U prevenciji poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja veliku ulogu ima obitelj. Obitelj možemo podijeliti na funkcionalnu i disfunkcionalnu.

Funkcionalnu obitelj možemo definirati kao obitelj u kojoj postoji roditeljska ljubav, zajedništvo i razumijevanje među članovima obitelji, roditeljski nadzor, uključenost djece u svakodnevne aktivnosti, dobra komunikacija među roditeljima te između roditelja i djece, nadzor nad djetetovim ponašanjem i njegovim prijateljima.

Disfunkcionalnu obitelj možemo definirati kao obitelji kojoj nema ljubavi, nema roditeljskog nadzora, razumijevanja, druženja, dinamika odnosa je narušena, roditelji zlostavljaju djecu, zanemaruju, česta su nasilnička ponašanja i sukobi. U funkcionalnoj obitelji prisutni su čimbenici zaštite dok su u disfunkcionalnoj obitelji prisutni čimbenici rizika (Bašić, 2000).

Iskustva unutar obitelji (interpersonalni odnosi), djeca prenose i na odnose izvan obitelji, osobito na odnose s drugom djecom s kojom mogu podijeliti ono što osjećaju a pri tome se poistovjetiti s njima, jer djeca obično biraju sebi slične prijatelje, prijatelje koji su odgajani na sličan način kao i oni. Razlog tome je što su roditelji modeli ponašanja svojoj djeci, stoga djeca prihvaćaju roditeljske standarde i vrijednosti i prenose ih na svoje prijatelje. Kvalitetan odgoj je stoga bitan kako bi dijete steklo otpornost na eventualno loš utjecaj skupine vršnjaka (Raboteg-Šarić, Sakoman i Brajša-Žganec, 2002).

5.2. KONCEPT OTPORNOSTI

Koncept otpornosti je još jedan koncept koji se koristi kada se opisuju djeca i mladi koji se nalaze u „riziku“, a unatoč tome postižu dobre rezultate.

Pojam otpornosti odnosi se na nadvladavanje rizika i postizanje dobrih razvojnih ishoda unatoč visokorizičnoj situaciji kojoj je dijete bilo izloženo, zadržavanju te kompetentnosti u prijetecim i kriznim situacijam, te uspješnosti u prevladavanju traumi koje je dijete doživjelo ukoliko je preživjelo neki oblik zlostavljanja, bilo to psihičko, socijalno, fizičko itd. (Ajduković, 2000).

Karakteristike koje obilježavaju otporno dijete su:

- Socijalna kompetencija – podrazumijeva obilježja koja se odnose na dobru komunikaciju, empatiju, suradnju, fleksibilnost, smisao za humor, itd.
- Razvijena vještina rješavanja problema – podrazumijeva donošenje dobrih odluka i provođenju istih u socijalnom okruženju.
- Autonomija – podrazumijeva jaku svijest o samom sebi, sposobnost samostalnog djelovanja i sposobnost da se odmakne od disfunkcionalne zajednice.
- Religijska predanost – podrazumijeva stabilan sustav vjerovanja i pripadnost nekoj zajednici.
- Smisao usmjeren k budućnosti – podrazumijeva upornost u postizanju nekog cilja (Bašić i Ferić, 2004).

Kako bi se zadržala kompetencija otpornosti djeteta na rizična ponašanja u visoko rizičnim okruženjima potrebno je da takvo dijete ima toplinu i emocionalnu brigu, da bude samostalno, ali uz strukturu i nadzor starijih osoba, bude usmjereno prema budućnosti, ima određen cilj koji želi postići, te njegov razvoj bude popraćen pomoću normi i da shvati što su to vrijednosti koje njeguje društvo u kojem se nalazi. Upravo to su obilježja koja nedostaju mladim ljudima i koja oblikuju pojedince da postanu delinkventi (Ajduković, 2000).

5.3. KONCEPT RAZVOJNIH PREDNOSTI

Koncept razvojnih prednosti podrazumijeva jačanje zaštitnih čimbenika i smanjivanja mogućnosti za razvoj rizičnih čimbenika te poticanje otpornosti kroz vanjske i unutarnje prednosti. Razvojni ishodi koji se očekuju su akademsko postignuće, zdrava i sigurna ponašanja, komunikacija, karakter, vrijednosti, samodisciplina, kontinuirana želja za razvojem te socijalno i emocionalno funkcioniranje.

Koncept razvojnih prednosti sastoji se od dva osnovna područja:

- a) Vanjske prednosti – ostvaruju se uz pomoć ljudi unutar zajednice u kojoj djeca odrastaju kroz potporu, osnaživanje, granice i očekivanja te konstruktivno korištenje vremena.
- b) Unutarnje prednosti – ostvaruju se kroz unutarnje stanja djece i mladih koja im pomažu kako bi odabrali pozitivne i zdrave načine ponašanja prilikom donošenja važnih životnih odluka. To postižu kroz učenje, pozitivne vrijednosti, socijalne kompetencije i pozitivan identite (Bašić, 2009).

5.4. KONCEPT POZITIVNOG RAZVOJA

Koncept pozitivnog razvoja je najsuvremeniji model prevencije koji podrazumijeva interakcije okruženja i individue što ima pozitivan utjecaj na život djeteta i mladih. Razvojem pozitivnog koncepta želi se postići primarni zdrav razvoj djeteta u cjelini pomoću interakcije djeteta s obitelji, školom, susjedstvom i vršnjacima (Bašić i Ferić, 2004).

Pozitivno razvijeno dijete tijekom svog razvoja pokazuje mogućnost uspješne komunikacije, sposobnost očuvanja zdravlja, vjerovanje kako može biti uspješan, sposobost povezati se s odraslim osobama, vršnjacima, obitelji, razlikovati dobro od lošeg, ima razvijene vrijednosti, interese i stavove, te sposobnost ulaganja u vlastito dobro, dobro obitelji, zajednice i civilnog društva (Bašić, 2009).

5.5. KONCEPT PROMOCIJE MENTALNOG ZDRAVLJA

Mentalno zdravlje je stanje pozitivne svijesti i dobrobiti u kojem osoba može realizirati svoje sposobnosti, suočava se normalno sa svim životnim problemima, te produktivno i sa vlastitim zadovoljstvom može pridonijeti zajednici u kojoj živi (Herrman, Saxen i Moodie, 2004; prema Bašić, 2009).

Promocija mentalnog zdravlja trebala bi se sastojati od tri skupine:

- osnaživanje pojedinca;
- jačanje zajednice;
- smanjivanje diskriminacije, jačanje i rast obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvenog sustava, rješavati pitanje stanovanja, potpore za ranjive kako bi se utjecalo na poboljšanje mentalnog zdravlja (Mentality, 2003; prema Bašić, 2009).

6. PREVENCIJA USMJERENA NA ZAJEDNICU

Uspješni preventivni programi su programi koji utječu na podizanje kvalitete življenja cjelokupnog stanovništva, identificiraju potrebe, razvijaju različite strategije za njihovo zadovoljavanje i razvijaju međusobne odnose između institucija i servisa koji su potrebni za zadovoljavanje potreba (Bašić, Ferić-Šlehan, Kranželić-Tavra, 2007).

Kako bi se stvorio što bolji program intervencije u području prevencije primjenjuje se koncept rizičnih i zaštitinih faktora, jer su ujedno ta dva koncepta smjernica za mnoge projekte prevencije u svijetu. Kako bi program prevencije bio što uspješniji vrlo je važno djelovati na svim razinama istovremeno, a za to je bitno znati veličinu i sadržaje problema s kojima se susrećemo, program prevencije započeti što ranije, uskladiti program s obzirom na dob i spol, te u rješavanju problema djece i mladih uključiti i odrasle osobe koje imaju važnu ulogu u njihovom razvoju (Bašić, Ferić-Šlehan i Kranželić-Tavra, 2007).

Prevencija usmjerena na zajednicu podrazumijeva intervencije koje utječu na promjenu socijalnih uvjeta koje su razlog nastajanja određenog problema u ponašanju, delinkvencije djece i mladih ili utječu na pozitivan i zdrav razvoj djece, mladih i odraslog stanovništava u određenoj lokalnoj zajednici (Bašić, 2009).

Prednosti pristupa prevencije u lokalnoj zajednici:

a) Inkluzivnost - uključivanje svih područja zajednice u promociju zdravog, pozitivnog razvoja mladog čovjeka;

b) Proaktivnost - cilja na rane pokazatelje problema ponašanja, prije nego što problem postane dio života mladih ljudi;

c) Specifičnost za zajednicu - svaka zajednica upotrebljava svoje vlastite podatke u izradi sveobuhvatnih i dugotrajnih planova za jačanje postojećih resursa (Horachi i sur., 1996; prema Bašić, Ferić-Šlehan i Kranželić-Tavra, 2007).

7. ISTRAŽIVANJE

Rizična ponašanja su svi oni oblici ponašanja koje društvo/zajednica u kojoj živimo smatra društveno neprihvatljivim ponašanjem. Brojne situacije u kojoj se dijete nađe, škola i roditelji ignoriraju što dovodi do različitih oblika rizičnih ponašanja. Pošto je dijete podložno manipulacijama kako u školi, s obitelji i među vršnjacima, a u novije vrijeme i kroz medije potrebno je takvu djecu pravovremeno otkriti, preventivno na njih djelovati kako takva djeca jednog dana ne bi predstavljala rizik ne samo sebi nego i zajednici u kojoj žive.

Zato se važnost ovog istraživanja ogleda u ispitivanju postojanja rizičnih ponašanja osnovnoškolaca kako bi se moglo pravovremeno preventivno intervenirati na području konkretne lokalne zajednice.

7.1. CILJ ISTRAŽIVANJA I HIPOTEZA

Cilj ovog rada jest steći uvid u postojanje pojedinih skupina rizičnih ponašanja među osnovnoškolcima, te utvrditi koje skupine rizičnih ponašanja su najzastupljenije.

Slijedom navedenog cilja postavljena je hipoteza H01: ne postoje razlike među zastupljenosti pojedinih rizičnih ponašanja kod osnovnoškolaca. Obzirom na ciljeve i prirodu ovog istraživanja, hipoteza je postavljena kao nul – hipoteza H01 – što znači kako će se sve veze među varijablama smatrati slučajnima dok se iz uvjeta kvantitativne analize ne pokaže drugačije.

7.2. METODE RADA

7.2.1. Uzorak ispitanika

Istraživanje je provedeno na uzorku od 124 učenika, od toga je bilo 53 (42,7%) dječaka i 71 (57,3%) djevojčica. S obzirom na razred pohađanja u istraživanju je sudjelovalo 15 (12,1%) učenika četvrtog, 35 (28,2%) učenika petog, 25 (20,2%) učenika šestog, 18 (14,5%) učenika sedmog i 31 (25,0%) učenika osmog razreda.

7.2.2. Pregled varijabli i obrada podataka

Anketni upitnik preuzet je i modificiran prema Scholteovom Upitniku o rizičnim čimbenicima iz 1998. godine.

Izvorni upitnik sadrži 89 čestica koje su raspoređene unutar 18 kategorija ili sumarnih varijabli. Tih 18 kategorija definiraju određena područja kojih je ukupno 6, što znači tri kategorije po jednom području. Prvo područje su tzv. eksternalizirani poremećaji koje čine hiperaktivnost, agresija, antisocijalnost; zatim drugo područje su internalizirani poremećaji koje čine depresija, tjeskoba i socijalna tjeskoba; treće područje su osobnost djeteta koje se promatra kroz kategorije ego kontrola, lokus kontrola i nošenje s problemima; zatim četvrto područje obitelj koje obuhvaća kategorije obiteljski sukobi, nadzor i privrženost; peto područje škola, čine kategorije motivacija, školsko postignuće i odnosi s učiteljima; te šesto područje koje čine vršnjaci koje se promatra kroz kategorije rizične aktivnosti, odnosi s vršnjacima i vršnjačke grupe. Ovakva vrsta upitnika pogodna je za uzrast od 4 do 18 godina, a može se i modificirati za nižu, odnosno višu dob (Koller-Trbović, Nikolić i Dugandžić, 2009).

Upitnik je modificiran kako bi učenici samostalno mogli razumjeti i odgovoriti na ono što se od njih traži. Za potrebe ovog rada upotrebljeno je 18 skupina rizičnih čimbenika. Svaka skupina rizičnih čimbenika podijeljena je na varijable. Ukupno ima 92 varijable i to:

1. Depresija – mislim kako me nitko ne voli; osjećam se nesretno, tužno ili depresivno; osjećam se manje vrijedno od ostalih; osjećam se usamljeno, ostavljeno; osjećam se zanemareno;

2. Tjeskoba - bojim se svega; nervozan/na sam; uznemiren/na sam; neodlučan/na sam; oko svega se lako zabrinem; bojim se pogriješiti, mislim kako sve radim krivo;

3. Socijalna tjeskoba - izbjegavam pogledati ljude u oči; u društvu ne pričam; ne pokazujem interes za druge ljude; izbjegavam razgovarati s drugima; povučen/a sam;

4. Hiperaktivnost - teško se koncentriram; nikada ne sjedim mirno; nemiran/na sam i nestrpljiv/a sam; nijedna aktivnost me dugo ne zanima; lako izgubim pozornost;

5. Agresija - često se svađam i pravim probleme; napadam druge ljude bez razloga; tučem druge; brzo se uznemirim i imam napadaj ljutnje; ne slušam savjete drugih, neposlušan/na sam;

6. Antisocijalnost - često izostajem s nastave; volim uništavati školsku i drugu imovinu; kasno dolazim kući, lutam okolo; kradem kod kuće i u školi; prikriveno radim neke stvari bez znanja odraslih;

7. Ego kontrola - sve želim učiniti na svoj način; nikada ne slušam druge; na savjet odraslih, odgovaram impulzivno; nikad ne obraćam pozornost na potrebe drugih; ne shvaćam posljedice svog ponašanja;

8. Lokus kontrole - žrtva sam odluke drugih ljudi i okolnosti; drugi određuju moj način života; ne mogu utjecati na budućnost, ne uvažavaju moje mišljenje; puštam da se stvari događaju same po sebi; nikad ne završavam zadaće ili posao;

9. Nošenje s problemima - nikada ne tražim uzroke nekog problema; sve svoje obveze odgađam za kasnije; izbjegavam riješiti problem; nikada ne tražim pomoć; pokušavam izbjeći probleme;

10. Obiteljski sukobi - ne sviđa mi se moj otac/majka; svađam se s ocem/majkom; otac/majka se žale na mene; uvijek kritiziram oca/majku; otac/majka me opisuju kao naporno dijete;

11. Nadzor - otac/majka nikada ne znaju gdje sam; otac/majka me ne nadziru; uvijek radim što poželim; otac/majka mi ne postavljaju jasna pravila i granice;

12. Privrženost - otac/majka mi ne pokazuju svoje osjećaje; otac/majka nikad ne razgovaraju samnom; otac/majka se nikada ne igraju samnom; otac/majka ne brinu o mom zdravlju; otac/majka mi nikada ne pomažu; otac/majka mi nikad ne pokazuju ljubav i potporu;

13. Motivacija - ne volim pohađati školu; ne volim predmete u školi; često izostajem s nastave; imam slab uspjeh u školi; nikada ne radim zadaće;

14. Školsko postignuće - ponavljao/la sam razred; mijenjao/la sam školu; moj uspjeh u školi je nezadovoljavajuć; zaostajem za ostalima s gradivom; učitelji nisu zadovoljni mojim rezultatima; roditelji nisu zadovoljni mojim školskim rezultatima;

15. Odnosi s učiteljima - često se sukobljavam s učiteljima; ne sviđaju mi se moji učitelji; učitelji nemaju dobro mišljenje o meni; učitelji me često kažnjavaju; učitelji me često ponižavaju na satu;

16. Rizične aktivnosti - bolje se osjećam vani na ulici; ne zanima me ništa kod kuće; stalno lutam i „visim“ na ulici; često posjećujem kafiće/disko klubove/kockarnice/kladionice; koristim alkohol; koristim drogu;

17. Odnosi s vršnjacima: nemam prijatelja; imam jako malo prijatelja; ne slažem se sa svojim prijateljima/vršnjacima; često se svađam sa svojim prijateljima; moji vršnjaci me ignoriraju; nikad o svojim problemima ne razgovaram s vršnjacima;

18. Vršnjačke grupe - družim se jedino s vršnjacima iz ulice; često s vršnjacima idem u kafiće, kockarnice i kladionice; sa svojim vršnjacima se uključujem u delinkventne aktivnosti; često sa svojim vršnjacima konzumiram alkohol i/ili drogu.

Na gore navedene varijable ispitanici odgovaraju putem Likertove skale procjene od pet stupnjeva kojom doznajemo stupanj slaganja odnosno neslaganja s nekom tvrdnjom i to od 1 = u potpunosti se ne slažem, 2 = ne slažem se, 3 = niti se slažem niti se ne slažem, 4 = slažem se i 5 = u potpunosti se slažem.

Osim varijabli za utvrđivanje rizičnih ponašanje učenika, upitnik je također sadržavao i spol, dob, datum rođenja učenika, razred pohađanja, datum rješavanja upitnika te stručnu spremu oca i majke.

U obradi podataka korišten je SPSS for Windows, program za statističku obradu podataka. Podaci su obrađeni na razini marginalnih frekvencija te nisu tražene latentne dimenzije razlika što može utjecati na rezultate istraživanja.

Istraživanje je provedeno u veljači 2015. godine u suradnji sa svim učiteljima, nastavnicima i ravnateljem Osnovne škole „Stari Jankovci“ u Starim Jankovcima u Vukovarsko – Srijemskoj županiji. Ispitanici su upoznati s ciljem provođenja ovog istraživanja i mogućnosti odustajanja od ispitivanja upitnika u bilo kojem trenutku. Učenici su samostalno popunjavali upitnik, a tijekom popunjavanja imali su mogućnost postavljanja pitanja radi otklanjanja eventualnih nejasnoća. Upitnici koji su korišteni prilikom ovog istraživanja anonimni su i upotrebljeni su isključivo za potrebe znanstvenog istraživanja.

7.3. REZULTATI I RASPRAVA

Provedenim istraživanjem bilo je važno utvrditi postojanje pojedinih skupina rizičnih ponašanja među osnovnoškolcima, te steći uvid koje su skupine rizičnih ponašanja najzastupljenije i to kroz određene oblike ponašanja (eksternalizirani i internalizirani oblici ponašanja) koji su rezultat djetetovih rizičnih crta ličnosti, odgoja i socijalizacijskih uvjeta u djetetovom socijalnom okruženju. Socijalno okruženje se u ovom slučaju odnosilo na školu, obitelj, vršnjake te aktivnosti koje dijete obavlja u svoje slobodno vrijeme.

Tablica 1. Rezultati istraživanja o rizičnim čimbenicima i njihovoj zastupljenosti među osnovnoškolcima (od 4. do 8. razreda) - samoprocjena

Varijabla	Kategorija	Muški		Ženski		Ukupno	
		N	%	N	%	N	%
Depresija: - mislim kako me nitko ne voli	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	29	54,7	33	46,5	62	50,0
	<i>ne slažem se</i>	6	11,3	22	31,0	28	22,6
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	14	26,4	14	19,7	28	22,6
	<i>slažem se</i>	3	5,7	0	0	3	2,4
	<i>u potpunosti se slažem</i>	1	1,9	2	2,8	3	2,4
- osjećam se nesretno, tužno ili depresivno	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	29	54,7	38	53,5	67	54,0
	<i>ne slažem se</i>	10	18,9	18	25,4	28	22,6
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	12	22,6	14	19,7	26	21,0
	<i>slažem se</i>	2	3,8	1	1,4	3	2,4
	<i>u potpunosti se slažem</i>	0	0	0	0	0	0
- osjećam se manje vrijedno od ostalih	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	27	50,9	39	54,9	66	53,2
	<i>ne slažem se</i>	11	20,8	22	31,0	33	26,6
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	8	15,1	7	9,9	15	12,1
	<i>slažem se</i>	5	9,4	3	4,2	8	6,5
	<i>u potpunosti se slažem</i>	2	3,8	0	0	2	1,6
- osjećam se usamljeno, ostavljeno	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	34	64,2	46	64,8	80	64,5
	<i>ne slažem se</i>	7	13,2	18	25,4	25	20,2
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	10	18,9	6	8,5	16	12,9
	<i>slažem se</i>	2	3,8	1	1,4	3	2,4
	<i>u potpunosti se slažem</i>	0	0	0	0	0	0
- osjećam se zanemareno	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	31	58,5	37	52,1	68	54,8
	<i>ne slažem se</i>	8	15,1	27	38,0	35	28,2
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	9	17,0	4	5,6	13	10,5
	<i>slažem se</i>	2	3,8	3	4,2	5	4,0
	<i>u potpunosti se slažem</i>	3	5,7	0	0	3	2,4

Varijabla	Kategorija	Muški		Ženski		Ukupno	
		N	%	N	%	N	%
Tjeskoba: - bojim se svega	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	32	60,4	36	50,7	68	54,8
	<i>ne slažem se</i>	15	28,3	17	23,9	32	25,8
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	6	11,3	12	16,9	18	14,5
	<i>slažem se</i>	0	0	5	7,0	5	4,0
	<i>u potpunosti se slažem</i>	0	0	1	1,4	1	0,8
- nervozan/na sam, uznemiren/na sam	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	24	45,3	26	36,6	50	40,3
	<i>ne slažem se</i>	13	24,5	19	26,8	32	25,8
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	11	20,8	16	22,5	27	21,8
	<i>slažem se</i>	1	1,9	5	7,0	6	4,8
	<i>u potpunosti se slažem</i>	4	7,5	5	7,0	9	7,3
- neodlučan/na sam	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	12	22,6	13	18,3	25	20,2
	<i>ne slažem se</i>	11	20,8	14	19,7	25	20,2
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	25	47,2	24	33,8	49	39,5
	<i>slažem se</i>	1	1,9	14	19,7	15	12,1
	<i>u potpunosti se slažem</i>	4	7,5	6	8,5	10	8,1
- oko svega se lako zabrinem	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	22	41,5	16	22,5	38	30,6
	<i>ne slažem se</i>	12	22,6	14	19,7	26	21,0
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	10	18,9	16	22,5	26	21,0
	<i>slažem se</i>	5	9,4	13	18,3	18	14,5
	<i>u potpunosti se slažem</i>	4	7,5	12	16,9	16	12,9
- bojim se pogriješiti, mislim kako sve radim krivo	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	16	30,2	18	25,4	34	27,4
	<i>ne slažem se</i>	15	28,3	18	25,4	33	26,6
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	8	15,1	11	15,5	19	15,3
	<i>slažem se</i>	10	18,9	10	14,1	20	16,1
	<i>u potpunosti se slažem</i>	4	7,5	14	19,7	18	14,5

Varijabla	Kategorija	Muški		Ženski		Ukupno	
		N	%	N	%	N	%
Socijalna tjeskoba: - izbjegavam pogledati ljude u oči	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	35	66,0	48	67,6	83	66,9
	<i>ne slažem se</i>	9	17,0	15	21,1	24	19,4
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	6	11,3	6	8,5	12	9,7
	<i>slažem se</i>	1	1,9	0	0	1	0,8
	<i>u potpunosti se slažem</i>	2	3,8	2	2,8	4	3,2
- u društvu ne pričam	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	32	60,4	52	73,2	84	67,7
	<i>ne slažem se</i>	8	15,1	12	16,9	20	16,1
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	7	13,2	5	7,0	12	9,7
	<i>slažem se</i>	4	7,5	1	1,4	5	4,0
	<i>u potpunosti se slažem</i>	2	3,8	1	1,4	3	2,4
- ne pokazujem interes za druge ljude	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	25	47,2	40	56,3	65	52,4
	<i>ne slažem se</i>	10	18,9	21	29,6	31	25,0
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	10	18,9	7	9,9	17	13,7
	<i>slažem se</i>	4	7,5	1	1,4	5	4,0
	<i>u potpunosti se slažem</i>	4	7,5	2	2,8	6	4,8
- izbjegavam razgovarati s drugima	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	34	64,2	50	70,4	84	67,7
	<i>ne slažem se</i>	10	18,9	12	16,9	22	17,7
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	5	9,4	7	9,9	12	9,7
	<i>slažem se</i>	2	3,8	2	2,8	4	3,2
	<i>u potpunosti se slažem</i>	2	3,8	0	0	2	1,6
- povučen/a sam	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	22	41,5	32	45,1	54	43,5
	<i>ne slažem se</i>	13	24,5	21	29,6	34	27,4
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	8	15,1	8	11,3	16	12,9
	<i>slažem se</i>	5	9,4	5	7,0	10	8,1
	<i>u potpunosti se slažem</i>	5	9,4	5	7,0	10	8,1

Varijabla	Kategorija	Muški		Ženski		Ukupno	
		N	%	N	%	N	%
Hiperaktivnost: - teško se koncentriram	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	18	34,0	28	39,4	46	37,1
	<i>ne slažem se</i>	10	18,9	11	15,5	21	16,9
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	14	26,4	20	28,2	34	27,4
	<i>slažem se</i>	4	7,5	8	11,3	12	9,7
	<i>u potpunosti se slažem</i>	7	13,2	4	5,6	11	8,9
- nikada ne sjedim mirno	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	12	22,6	30	42,3	42	33,9
	<i>ne slažem se</i>	10	18,9	22	31,0	32	25,8
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	14	26,4	7	9,9	21	16,9
	<i>slažem se</i>	9	17,0	5	7,0	14	11,3
	<i>u potpunosti se slažem</i>	8	15,1	7	9,9	15	12,1
- nemiran/na sam i nestrpljiv/a sam	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	12	22,6	22	31,0	34	27,4
	<i>ne slažem se</i>	5	9,4	13	18,3	18	14,5
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	21	39,6	19	26,8	40	32,3
	<i>slažem se</i>	8	15,1	11	15,5	19	15,3
	<i>u potpunosti se slažem</i>	7	13,2	6	8,5	13	10,5
- nijedna aktivnost me dugo ne zanima	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	30	56,6	41	57,7	71	57,3
	<i>ne slažem se</i>	5	9,4	11	15,5	16	12,9
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	10	18,9	10	14,1	20	16,1
	<i>slažem se</i>	5	9,4	5	7,0	10	8,1
	<i>u potpunosti se slažem</i>	3	5,7	4	5,6	7	5,6
- lako izgubim pozornost	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	23	43,4	34	47,9	57	46,0
	<i>ne slažem se</i>	7	13,2	18	25,4	25	20,2
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	13	24,5	13	18,3	26	21,0
	<i>slažem se</i>	1	1,9	4	5,6	5	4,0
	<i>u potpunosti se slažem</i>	9	17,0	2	2,8	11	8,9

Varijabla	Kategorija	Muški		Ženski		Ukupno	
		N	%	N	%	N	%
Agresija: <i>- često se svađam i pravim probleme</i>	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	27	50,9	38	53,5	65	52,4
	<i>ne slažem se</i>	14	26,4	18	25,4	32	25,8
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	7	13,2	11	15,5	18	14,5
	<i>slažem se</i>	4	7,5	2	2,8	6	4,8
	<i>u potpunosti se slažem</i>	1	1,9	2	2,8	3	2,4
<i>- napadam druge ljude bez razloga</i>	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	39	73,6	58	81,7	91	78,2
	<i>ne slažem se</i>	7	13,2	10	14,1	17	13,7
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	3	5,7	2	2,8	5	4,0
	<i>slažem se</i>	3	5,7	1	1,4	4	3,2
	<i>u potpunosti se slažem</i>	1	1,9	0	0	1	0,8
<i>- tučem druge</i>	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	31	58,5	49	69,0	80	64,5
	<i>ne slažem se</i>	11	20,8	14	19,7	25	20,2
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	7	13,2	5	7,0	12	9,7
	<i>slažem se</i>	3	5,7	1	1,4	4	3,2
	<i>u potpunosti se slažem</i>	1	1,9	2	2,8	3	2,4
<i>- brzo se uznemirim i imam napadaj ljutnje</i>	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	24	45,3	39	54,9	63	50,8
	<i>ne slažem se</i>	14	26,4	12	16,9	26	21,0
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	9	17,0	7	9,9	16	12,9
	<i>slažem se</i>	2	3,8	7	9,9	9	7,3
	<i>u potpunosti se slažem</i>	4	7,5	6	8,5	10	8,1
<i>- ne slušam savjete drugih, neposlušan/na sam</i>	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	23	43,4	42	59,2	65	52,4
	<i>ne slažem se</i>	9	17,0	18	25,4	27	21,8
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	15	28,3	9	12,7	24	19,4
	<i>slažem se</i>	4	7,5	1	1,4	5	4,0
	<i>u potpunosti se slažem</i>	2	3,8	1	1,4	3	2,4

Varijabla	Kategorija	Muški		Ženski		Ukupno	
		N	%	N	%	N	%
Antisocijalnost: - često izostajem s nastave	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	42	79,2	59	83,1	101	81,5
	<i>ne slažem se</i>	4	7,5	10	14,1	14	11,3
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	3	5,7	0	0	3	2,4
	<i>slažem se</i>	3	5,7	0	0	3	2,4
	<i>u potpunosti se slažem</i>	1	1,9	2	2,8	3	2,4
 - volim uništavati školsku i drugu imovinu	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	45	84,9	67	94,4	112	90,3
	<i>ne slažem se</i>	3	5,7	4	5,6	7	5,6
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	4	7,5	0	0	4	3,2
	<i>slažem se</i>	1	1,9	0	0	1	0,8
	<i>u potpunosti se slažem</i>	0	0	0	0	0	0
 - kasno dolazim kući, lutam okolo	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	33	62,3	54	76,1	87	70,2
	<i>ne slažem se</i>	10	18,9	14	19,7	24	19,4
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	4	7,5	3	4,2	7	5,6
	<i>slažem se</i>	2	3,8	0	0	2	1,6
	<i>u potpunosti se slažem</i>	4	7,5	0	0	4	3,2
 - kradem kod kuće i u školi	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	48	90,6	66	93,0	114	91,3
	<i>ne slažem se</i>	1	1,9	5	7,0	6	4,8
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	2	3,8	0	0	2	1,6
	<i>slažem se</i>	1	1,9	0	0	1	0,8
	<i>u potpunosti se slažem</i>	1	1,9	0	0	1	0,8
 - prikriveno radim neke stvari bez znanja odraslih	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	28	52,8	44	62,0	72	58,1
	<i>ne slažem se</i>	13	24,5	18	25,4	31	25,0
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	8	15,1	5	7,0	13	10,5
	<i>slažem se</i>	3	5,7	4	5,6	7	5,6
	<i>u potpunosti se slažem</i>	1	1,9	0	0	1	0,8

Varijabla	Kategorija	Muški		Ženski		Ukupno	
		N	%	N	%	N	%
Ego kontrola: - sve želim učiniti na svoj način	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	13	24,5	21	29,6	34	27,4
	<i>ne slažem se</i>	14	26,4	15	21,1	29	23,4
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	15	28,3	15	21,1	30	24,2
	<i>slažem se</i>	5	9,4	13	18,3	18	14,5
	<i>u potpunosti se slažem</i>	6	11,3	7	9,9	13	10,5
- nikada ne slušam druge	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	23	43,4	39	54,9	62	50,0
	<i>ne slažem se</i>	13	24,5	16	22,5	29	23,4
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	13	24,5	13	18,3	26	21,0
	<i>slažem se</i>	4	7,5	2	2,8	6	4,8
	<i>u potpunosti se slažem</i>	0	0	1	1,4	1	0,8
- na savjet odraslih, odgovaram impulzivno	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	17	32,1	32	45,1	49	39,5
	<i>ne slažem se</i>	7	13,2	13	18,3	20	16,7
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	21	39,6	11	15,5	32	25,8
	<i>slažem se</i>	3	5,7	6	8,5	9	7,3
	<i>u potpunosti se slažem</i>	5	9,4	9	12,7	14	11,3
- nikad ne obraćam pozornost na potrebe drugih	<i>u potpunosti se slažem</i>	23	43,4	48	67,6	71	57,3
	<i>ne slažem se</i>	14	26,4	15	21,1	29	23,4
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	8	15,1	6	8,5	14	11,3
	<i>slažem se</i>	3	5,7	1	1,4	4	3,2
	<i>u potpunosti se slažem</i>	5	9,4	1	1,4	6	4,8
- ne shvaćam posljedice svog ponašanja	<i>u potpunosti se slažem</i>	26	49,1	36	50,7	62	50,0
	<i>ne slažem se</i>	7	13,2	16	22,5	23	18,5
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	10	18,9	9	12,7	19	15,3
	<i>slažem se</i>	6	11,3	7	9,9	13	10,5
	<i>u potpunosti se slažem</i>	4	7,5	3	4,2	7	5,6

Varijabla	Kategorija	Muški		Ženski		Ukupno	
		N	%	N	%	N	%
Lokus kontrole: - <i>žrtva sam odluke drugih ljudi i okolnosti</i>	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	31	58,5	41	57,7	72	58,1
	<i>ne slažem se</i>	8	15,1	13	18,3	21	16,9
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	10	18,9	12	16,9	22	17,7
	<i>slažem se</i>	1	1,9	4	5,6	5	4,0
	<i>u potpunosti se slažem</i>	3	5,7	1	1,4	4	3,2
 - <i>drugi određuju moj način života</i>	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	27	50,9	50	70,4	77	62,1
	<i>ne slažem se</i>	12	22,6	7	9,9	19	15,3
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	6	11,3	7	9,9	13	10,5
	<i>slažem se</i>	3	5,7	5	7,0	8	6,5
	<i>u potpunosti se slažem</i>	5	9,4	2	2,8	7	5,6
 - <i>ne mogu utjecati na budućnost, ne uvažavaju moje mišljenje</i>	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	26	49,1	43	60,6	69	55,6
	<i>ne slažem se</i>	15	28,3	11	15,5	26	21,0
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	7	13,2	11	15,5	18	14,5
	<i>slažem se</i>	4	7,5	1	1,4	5	4,0
	<i>u potpunosti se slažem</i>	1	1,9	5	7,0	6	4,8
 - <i>puštam da se stvari događaju same po sebi</i>	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	23	43,4	31	43,7	54	43,5
	<i>ne slažem se</i>	12	22,6	16	22,5	28	22,6
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	15	28,3	13	18,3	28	22,6
	<i>slažem se</i>	2	3,8	4	5,6	6	4,8
	<i>u potpunosti se slažem</i>	1	1,9	7	9,9	8	6,5
 - <i>nikad ne završavam zadaće ili posao</i>	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	25	47,2	45	63,4	70	56,5
	<i>ne slažem se</i>	15	28,3	16	22,5	31	25,0
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	8	15,1	8	11,3	16	12,9
	<i>slažem se</i>	2	3,8	2	2,8	4	3,2
	<i>u potpunosti se slažem</i>	3	5,7	0	0	3	2,4

Varijabla	Kategorija	Muški		Ženski		Ukupno	
		N	%	N	%	N	%
Nošenje s problemima: - nikada ne tražim uzroke nekog problema	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	28	52,8	38	53,5	66	53,2
	<i>ne slažem se</i>	9	17,0	12	16,9	21	16,9
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	9	17,0	12	16,9	21	16,9
	<i>slažem se</i>	3	5,7	4	5,6	7	5,6
	<i>u potpunosti se slažem</i>	4	7,5	5	7,0	9	7,3
- sve svoje obveze odgađam za kasnije	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	17	32,1	29	40,8	46	37,1
	<i>ne slažem se</i>	11	20,8	17	23,9	28	22,6
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	16	30,2	15	21,1	31	25,0
	<i>slažem se</i>	5	9,4	8	11,3	13	10,5
	<i>u potpunosti se slažem</i>	4	7,5	2	2,8	6	4,8
- izbjegavam riješiti problem	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	29	54,7	48	67,6	77	62,1
	<i>ne slažem se</i>	9	17,0	15	21,1	24	19,4
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	8	15,1	5	7,0	13	10,5
	<i>slažem se</i>	4	7,5	1	1,4	5	4,0
	<i>u potpunosti se slažem</i>	3	5,7	2	2,8	5	4,0
- nikada ne tražim pomoć	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	21	39,6	36	50,7	57	46,0
	<i>ne slažem se</i>	13	24,5	15	21,1	28	22,6
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	14	26,4	12	16,9	26	21,0
	<i>slažem se</i>	1	1,9	8	11,3	9	7,3
	<i>u potpunosti se slažem</i>	4	7,5	0	0	4	3,2
- pokušavam izbjeći probleme	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	20	37,7	23	32,4	43	34,7
	<i>ne slažem se</i>	5	9,4	11	15,5	16	12,9
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	6	11,3	9	12,7	15	12,7
	<i>slažem se</i>	5	9,4	2	2,8	7	5,6
	<i>u potpunosti se slažem</i>	17	32,1	26	36,6	43	34,7

Varijabla	Kategorija	Muški		Ženski		Ukupno	
		N	%	N	%	N	%
Obiteljski sukobi: - ne sviđa mi se moj otac/majka	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	45	84,9	57	80,3	102	82,3
	<i>ne slažem se</i>	2	3,8	10	14,1	12	9,7
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	2	3,8	2	2,8	4	3,2
	<i>slažem se</i>	0	0	0	0	0	0
	<i>u potpunosti se slažem</i>	4	7,5	2	2,8	6	4,8
- svađam se s ocem/majkom	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	32	60,4	40	56,3	72	58,1
	<i>ne slažem se</i>	12	22,6	7	9,9	19	15,3
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	6	11,3	13	18,3	19	15,3
	<i>slažem se</i>	1	1,9	6	8,5	7	5,6
	<i>u potpunosti se slažem</i>	2	3,8	5	7,0	7	5,6
- otac/majka se žale na mene	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	39	73,6	57	80,3	96	77,4
	<i>ne slažem se</i>	8	15,1	7	9,9	15	12,1
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	3	5,7	5	7,0	8	6,5
	<i>slažem se</i>	1	1,9	1	1,4	2	1,6
	<i>u potpunosti se slažem</i>	2	3,8	1	1,4	3	2,4
- uvijek kritiziram oca/majku	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	35	66,0	46	64,8	81	65,3
	<i>ne slažem se</i>	10	18,9	16	22,5	26	21,0
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	5	9,4	5	7,0	10	8,1
	<i>slažem se</i>	2	3,8	4	5,6	6	4,8
	<i>u potpunosti se slažem</i>	1	1,9	0	0	1	0,8
- otac/majka me opisuju kao naporno dijete	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	30	56,6	45	63,4	75	60,5
	<i>ne slažem se</i>	11	20,8	7	9,9	18	14,5
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	7	13,2	9	12,7	16	12,9
	<i>slažem se</i>	1	1,9	6	8,5	7	5,6
	<i>u potpunosti se slažem</i>	4	7,5	4	5,6	8	6,5

Varijabla	Kategorija	Muški		Ženski		Ukupno	
		N	%	N	%	N	%
Nadzor: - otac/majka nikada ne znaju gdje sam	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	42	79,2	61	85,9	103	83,1
	<i>ne slažem se</i>	6	11,3	9	12,7	15	12,1
	<i>nit se slažem, niti se ne slažem</i>	2	3,8	1	1,4	3	2,4
	<i>slažem se</i>	2	3,8	0	0	2	1,6
	<i>u potpunosti se slažem</i>	1	1,9	0	0	1	0,8
- otac/majka me nadziru	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	37	69,8	51	71,8	88	71,0
	<i>ne slažem se</i>	6	11,3	10	14,1	16	12,9
	<i>nit se slažem, niti se ne slažem</i>	4	7,5	4	5,6	8	6,5
	<i>slažem se</i>	3	5,7	2	2,8	5	4,0
	<i>u potpunosti se slažem</i>	3	5,7	4	5,6	7	5,6
- uvijek radim što poželim	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	17	32,1	37	52,1	54	43,5
	<i>ne slažem se</i>	10	18,9	13	18,3	23	18,5
	<i>nit se slažem, niti se ne slažem</i>	17	32,1	14	19,7	31	25,0
	<i>slažem se</i>	4	7,5	5	7,0	9	7,3
	<i>u potpunosti se slažem</i>	5	9,4	2	2,8	7	5,6
- otac/majka mi ne postavljaju jasna pravila i granice	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	31	58,5	43	60,6	74	59,7
	<i>ne slažem se</i>	7	13,2	12	16,9	19	15,3
	<i>nit se slažem, niti se ne slažem</i>	3	5,7	9	12,7	12	9,7
	<i>slažem se</i>	4	7,5	3	4,2	7	5,6
	<i>u potpunosti se slažem</i>	8	15,1	4	5,6	12	9,7

Varijabla	Kategorija	Muški		Ženski		Ukupno	
		N	%	N	%	N	%
Privrženost: - otac/majka mi ne pokazuju svoje osjećaje	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	40	75,5	53	74,6	93	75,0
	<i>ne slažem se</i>	9	17,0	6	8,5	15	12,1
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	1	1,9	6	8,5	7	5,6
	<i>slažem se</i>	1	1,9	1	1,4	2	1,6
	<i>u potpunosti se slažem</i>	2	3,8	5	7,0	7	5,6
- otac/majka nikad ne razgovaraju samnom	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	42	79,2	59	83,1	101	81,5
	<i>ne slažem se</i>	6	11,3	10	14,1	16	12,9
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	1	1,9	0	0	1	0,8
	<i>slažem se</i>	2	3,8	2	2,8	4	3,2
	<i>u potpunosti se slažem</i>	2	3,8	0	0	2	1,6
- otac/majka se nikada ne igraju samnom	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	30	56,6	42	59,2	72	58,1
	<i>ne slažem se</i>	9	17,0	10	14,1	19	15,3
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	3	5,7	10	14,1	13	10,5
	<i>slažem se</i>	1	1,9	5	7,0	6	4,8
	<i>u potpunosti se slažem</i>	10	18,9	4	5,6	14	11,3
- otac/majka ne brinu o mom zdravlju	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	41	77,4	68	95,8	109	87,9
	<i>ne slažem se</i>	3	5,7	2	2,8	5	4,0
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	4	7,5	0	0	4	3,2
	<i>slažem se</i>	0	0	0	0	0	0
	<i>u potpunosti se slažem</i>	5	9,4	1	1,4	6	4,8
- otac/majka mi nikada ne pomažu	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	42	79,2	63	88,7	105	84,7
	<i>ne slažem se</i>	6	11,3	6	8,5	12	9,7
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	3	5,7	1	1,4	4	3,2
	<i>slažem se</i>	1	1,9	1	1,4	2	1,6
	<i>u potpunosti se slažem</i>	1	1,9	0	0	1	0,8

Varijabla	Kategorija	Muški		Ženski		Ukupno	
		N	%	N	%	N	%
- otac/majka mi nikad ne pokazuju ljubav i potporu	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	41	77,4	64	90,1	105	84,7
	<i>ne slažem se</i>	7	13,2	5	7,0	12	9,7
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	2	3,8	2	2,8	4	3,2
	<i>slažem se</i>	1	1,9	0	0	1	0,8
	<i>u potpunosti se slažem</i>	2	3,8	0	0	2	1,6
Motivacija: - ne volim pohađati školu	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	16	30,2	33	46,5	49	39,5
	<i>ne slažem se</i>	7	13,2	9	12,7	16	12,9
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	7	13,2	20	28,2	27	21,8
	<i>slažem se</i>	6	11,3	5	7,0	11	8,9
	<i>u potpunosti se slažem</i>	17	32,1	4	5,6	21	16,9
- ne volim predmete u školi	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	20	40,8	29	40,8	49	39,5
	<i>ne slažem se</i>	7	35,0	13	18,3	20	16,1
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	8	27,6	21	29,6	29	23,4
	<i>slažem se</i>	2	33,3	4	5,6	6	4,8
	<i>u potpunosti se slažem</i>	16	80,0	4	5,6	20	16,1
- često izostajem s nastave	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	43	81,1	59	83,1	102	82,3
	<i>ne slažem se</i>	7	13,2	9	12,7	16	12,9
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	2	3,8	2	2,8	4	3,2
	<i>slažem se</i>	0	0	0	0	0	0
	<i>u potpunosti se slažem</i>	1	1,9	1	1,4	2	1,6
- imam slab uspjeh u školi	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	22	41,5	44	62,0	66	53,2
	<i>ne slažem se</i>	11	20,8	9	12,7	20	16,1
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	8	15,1	10	14,1	18	14,5
	<i>slažem se</i>	7	13,2	6	8,5	13	10,5
	<i>u potpunosti se slažem</i>	5	9,4	2	2,8	7	5,6

Varijabla	Kategorija	Muški		Ženski		Ukupno	
		N	%	N	%	N	%
- nikada ne radim zadaje	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	29	54,7	57	80,3	86	69,4
	<i>ne slažem se</i>	9	17,0	10	14,1	19	15,3
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	9	17,0	4	5,6	13	10,5
	<i>slažem se</i>	2	3,8	0	0	2	1,6
	<i>u potpunosti se slažem</i>	4	7,5	0	0	4	3,2
Školsko postignuće: - ponavljao/la sam razred	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	51	96,2	69	97,2	120	96,8
	<i>ne slažem se</i>	0	0	1	1,4	1	0,8
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	0	0	0	0	0	0
	<i>slažem se</i>	0	0	1	1,4	1	0,8
	<i>u potpunosti se slažem</i>	2	3,8	0	0	2	1,6
- mijenjao/la sam školu	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	47	88,7	57	80,3	104	83,9
	<i>ne slažem se</i>	1	1,9	4	5,6	5	4,0
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	1	1,9	0	0	1	0,8
	<i>slažem se</i>	1	1,9	1	1,4	2	1,6
	<i>u potpunosti se slažem</i>	3	5,7	9	12,7	12	9,7
- moj uspjeh u školi je nezadovoljavajuć	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	28	52,8	47	66,2	75	60,5
	<i>ne slažem se</i>	8	15,1	12	16,9	20	16,1
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	11	20,8	9	12,7	20	16,1
	<i>slažem se</i>	2	3,8	2	2,8	4	3,2
	<i>u potpunosti se slažem</i>	4	7,5	1	1,4	5	4,0
- zaostajem za ostalima s građivom	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	39	73,6	59	83,1	98	79,0
	<i>ne slažem se</i>	6	11,3	8	11,3	14	11,3
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	3	5,7	3	4,2	6	4,8
	<i>slažem se</i>	2	3,8	1	1,4	3	2,4
	<i>u potpunosti se slažem</i>	3	5,7	0	0	3	2,4

Varijabla	Kategorija	Muški		Ženski		Ukupno	
		N	%	N	%	N	%
- učitelji nisu zadovoljni mojim rezultatima	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	27	50,9	42	59,2	69	55,6
	<i>ne slažem se</i>	6	11,3	13	18,3	19	15,3
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	12	22,6	13	18,3	25	20,2
	<i>slažem se</i>	2	3,8	2	2,8	4	3,2
	<i>u potpunosti se slažem</i>	6	11,3	1	1,4	7	5,6
- roditelji nisu zadovoljni mojim školskim rezultatima	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	25	47,2	37	52,1	62	50,0
	<i>ne slažem se</i>	8	15,1	13	18,3	21	16,9
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	9	17,0	16	22,5	25	20,2
	<i>slažem se</i>	6	11,3	5	7,0	11	8,9
	<i>u potpunosti se slažem</i>	5	9,4	0	0	5	4,0
Odnosi s učiteljima: - često se sukobljavam s učiteljima	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	43	81,1	62	87,3	105	84,7
	<i>ne slažem se</i>	6	11,3	6	8,5	12	9,7
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	0	0	2	2,8	2	1,6
	<i>slažem se</i>	1	1,9	0	0	1	0,8
	<i>u potpunosti se slažem</i>	3	5,7	1	1,4	4	3,2
- ne sviđaju mi se moji učitelji	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	35	66,0	43	60,6	78	62,9
	<i>ne slažem se</i>	8	15,1	17	23,9	25	20,2
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	5	9,4	9	12,7	14	11,3
	<i>slažem se</i>	0	0	2	2,8	2	1,6
	<i>u potpunosti se slažem</i>	5	9,4	0	0	5	4,0
- učitelji nemaju dobro mišljenje o meni	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	35	66,0	50	70,4	85	68,5
	<i>ne slažem se</i>	8	15,1	18	25,4	26	21,0
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	5	9,4	3	4,2	8	6,5
	<i>slažem se</i>	2	3,8	0	0	2	1,6
	<i>u potpunosti se slažem</i>	3	5,7	0	0	3	2,4

Varijabla	Kategorija	Muški		Ženski		Ukupno	
		N	%	N	%	N	%
- učitelji me često kažnjavaju	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	43	81,1	63	88,7	106	85,5
	<i>ne slažem se</i>	4	7,5	6	8,5	10	8,1
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	2	3,8	1	1,4	3	2,4
	<i>slažem se</i>	1	1,9	1	1,4	2	1,6
	<i>u potpunosti se slažem</i>	3	5,7	0	0	3	2,4
- učitelji me često ponižavaju na satu	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	41	77,4	60	84,5	101	81,5
	<i>ne slažem se</i>	8	15,1	8	11,3	16	12,9
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	3	5,7	2	2,8	5	4,0
	<i>slažem se</i>	0	0	0	0	0	0
	<i>u potpunosti se slažem</i>	1	1,9	1	1,4	2	1,6
Rizične aktivnosti: - bolje se osjećam vani na ulici	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	22	41,5	35	49,3	57	46,0
	<i>ne slažem se</i>	11	20,8	12	16,9	23	18,5
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	10	18,9	15	21,1	25	20,2
	<i>slažem se</i>	4	7,5	3	4,2	7	5,6
	<i>u potpunosti se slažem</i>	6	11,3	6	8,5	12	9,7
- ne zanima me ništa kod kuće	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	40	75,5	53	74,6	93	75,0
	<i>ne slažem se</i>	4	7,5	10	14,1	14	11,3
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	6	11,3	6	8,5	12	9,7
	<i>slažem se</i>	2	3,8	0	0	2	1,6
	<i>u potpunosti se slažem</i>	1	1,9	2	2,8	3	2,4
- stalno lutam i „visim“ na ulici	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	36	67,9	55	77,5	91	73,4
	<i>ne slažem se</i>	9	17,0	10	14,1	19	15,3
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	3	5,7	5	7,0	8	6,5
	<i>slažem se</i>	1	1,9	1	1,4	2	1,6
	<i>u potpunosti se slažem</i>	4	7,5	0	0	4	3,2

Varijabla	Kategorija	Muški		Ženski		Ukupno	
		N	%	N	%	N	%
- često posjećujem kafiće/disko klubove/kockarnice/klad ionice	<i>u potpunosti se slažem</i>	44	83,0	61	85,9	105	84,7
	<i>ne slažem se</i>	5	9,4	4	5,6	9	7,3
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	4	7,5	1	1,4	5	4,0
	<i>slažem se</i>	0	0	3	4,2	3	2,4
	<i>u potpunosti se slažem</i>	0	0	2	2,8	2	1,6
- koristim alkohol	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	43	81,1	62	87,3	105	84,7
	<i>ne slažem se</i>	4	7,5	4	5,6	8	6,5
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	2	3,8	2	2,8	4	3,2
	<i>slažem se</i>	1	1,9	3	4,2	4	3,2
	<i>u potpunosti se slažem</i>	3	5,7	0	0	3	2,4
- koristim drogu	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	49	92,5	70	98,6	119	96,0
	<i>ne slažem se</i>	0	0	1	1,4	1	0,8
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	2	3,8	0	0	2	1,6
	<i>slažem se</i>	0	0	0	0	0	0
	<i>u potpunosti se slažem</i>	2	3,8	0	0	2	1,6
Odnosi s vršnjacima: - nemam prijatelja	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	50	94,3	62	87,3	112	90,3
	<i>ne slažem se</i>	1	1,9	8	11,3	9	7,3
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	2	3,8	1	1,4	3	2,4
	<i>slažem se</i>	0	0	0	0	0	0
	<i>u potpunosti se slažem</i>	0	0	0	0	0	0
- imam jako malo prijatelja	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	37	69,8	51	71,8	88	71,0
	<i>ne slažem se</i>	7	13,2	9	12,7	16	12,9
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	7	13,2	5	7,0	12	9,7
	<i>slažem se</i>	0	0	4	5,6	4	3,2
	<i>u potpunosti se slažem</i>	2	3,8	2	2,8	4	3,2

Varijabla	Kategorija	Muški		Ženski		Ukupno	
		N	%	N	%	N	%
- ne slažem se sa svojim prijateljima/vršnjacima	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	31	58,5	44	62,0	75	60,5
	<i>ne slažem se</i>	14	26,4	17	23,9	31	25,0
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	4	7,5	8	11,3	12	9,7
	<i>slažem se</i>	2	3,8	0	0	2	1,6
	<i>u potpunosti se slažem</i>	2	3,8	2	2,8	4	3,2
- često se svađam sa svojim prijateljima	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	34	64,2	43	60,6	77	62,1
	<i>ne slažem se</i>	12	22,6	17	23,9	29	23,4
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	5	9,4	6	8,5	11	8,9
	<i>slažem se</i>	2	3,8	4	5,6	6	4,8
	<i>u potpunosti se slažem</i>	0	0	1	1,4	1	0,8
- moji vršnjaci me ignoriraju	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	40	75,5	51	71,8	91	73,4
	<i>ne slažem se</i>	8	15,1	14	19,7	22	17,7
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	2	3,8	4	5,6	6	4,8
	<i>slažem se</i>	1	1,9	1	1,4	2	1,6
	<i>u potpunosti se slažem</i>	2	3,8	1	1,4	3	2,4
- nikad o svojim problemima ne razgovaram s vršnjacima	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	35	66,0	43	60,6	78	62,9
	<i>ne slažem se</i>	7	13,2	11	15,5	18	14,5
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	5	9,4	5	7,0	10	8,1
	<i>slažem se</i>	2	3,8	6	8,5	8	6,5
	<i>u potpunosti se slažem</i>	4	7,5	6	8,5	10	8,1

Varijabla	Kategorija	Muški		Ženski		Ukupno	
		N	%	N	%	N	%
Vršnjačke grupe: - družim se jedino s vršnjacima iz ulice	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	40	75,5	52	73,2	92	74,2
	<i>ne slažem se</i>	6	11,3	14	19,7	20	16,1
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	4	7,5	4	5,6	8	6,5
	<i>slažem se</i>	2	3,8	0	0	2	1,6
	<i>u potpunosti se slažem</i>	1	1,9	1	1,4	2	1,6
- često s vršnjacima idem u kafiće, kockarnice i kladionice	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	48	90,6	65	91,5	113	91,1
	<i>ne slažem se</i>	3	5,7	3	4,2	6	4,8
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	2	3,8	1	1,4	3	2,4
	<i>slažem se</i>	0	0	1	1,4	1	0,8
	<i>u potpunosti se slažem</i>	0	0	1	1,4	1	0,8
- sa svojim vršnjacima se uključujem u delinkventne aktivnosti	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	50	94,3	61	85,9	111	89,5
	<i>ne slažem se</i>	1	1,9	6	8,5	7	5,6
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	1	1,9	3	4,2	4	3,2
	<i>slažem se</i>	1	1,9	1	1,4	2	1,6
	<i>u potpunosti se slažem</i>	0	0	0	0	0	0
- često sa svojim vršnjacima konzumiram alkohol i/ili drogu	<i>u potpunosti se ne slažem</i>	49	92,5	64	90,1	113	91,1
	<i>ne slažem se</i>	2	3,8	5	7,0	7	5,6
	<i>niti se slažem, niti se ne slažem</i>	0	0	2	2,8	2	1,6
	<i>slažem se</i>	0	0	0	0	0	0
	<i>u potpunosti se slažem</i>	2	3,8	0	0	2	1,6

Rezultati istraživanja podjeljeni su na ispitanike muškog i ženskog spola radi preglednosti no analizirani su sam ukupni rezultati, odnosno frekvencije samoprocjene pojavljivanja rizičnih ponašanja osnovnoškolaca vidljive iz Tablice 1., kako slijedi:

a) Internalizirani oblici ponašanja (depresija, tjeskoba i socijalna tjeskoba)

Simptomi internalizirani oblika ponašanja u promatranoj dobi od 7-12 godina koja ujedno predstavlja i kasno djetinjstvo, tj. predpubertet pojavljuju se u relativno malom postotku (od 1.5% do 2%). Internalizirani problemi pojavljuju se u ovoj dobi uglavnom zbog toga što dijete još uvijek ne može u potpunosti opisati što osjeća, a odrasle osobe ga ne mogu shvatiti niti procijeniti što se događa s njim. Takve simptome dijete izražava kroz nisko samopoštovanje, krivnju, tugu, bespomoćnost, pesimizam, razdražljivost, tjelesne pritužbe, kroz školske probleme s učenjem, a na kraju i suicidalnim prijetnjama (Vulić-Prtorić, 2003).

Iz provednog istraživanja vidljivo je kako kod učenika postoje mogući simptomi depresije, tjeskobe i socijalne tjeskobe.

Kod depresije najizraženiji su simptomi:

- „osjećam se manje vrijedno od ostalih“ gdje je 10 (8,1%) učenika odgovorilo kako se slažu ili u potpunosti slažu s navedenom tvrdnjom.
- „osjećam se zanemareno“ gdje je 8 (6,4%) učenika odgovorilo kako se slažu ili u potpunosti slažu s navedenom tvrdnjom.

Kod tjeskobe najizraženiji su simptomi:

- „bojim se pogriješiti, mislim kako sve radim krivo“ gdje je 38 (30,6%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.
- „oko svega se lako zabrinem“ gdje je 34 (27,4%) učenika odgovorilo kako se slaže ili u potpunosti slaže.
- „neodlučan/na sam“ gdje je 25 (20,2%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.

Kod socijalne tjeskobe najizraženiji simptomi su:

- „povučen/a sam“ gdje je 20 (16,2%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.
- „ne pokazujem interes za druge“ gdje je 11 (8,8%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.

b) Eksternalizirani oblici ponašanja (Hiperaktivnost, agresija, antisocijalnost)

Eksternalizirani oblici ponašanja su ona ponašanja koja dijete ispoljava prema okolini na način da pokazuje agresivno ili delinkventno ponašanje. Ovi oblici ponašanja isto kao i internalizirani oblici ponašanja uzrokovani su nemogućnošću iskazivanja i kontroliranja negativnih emocija i poremećaja pažnje. Ovakvi oblici ponašanja iskazuju se kroz ljutnju, neprijateljstvo, krađu, laganje, otimanje, impulzivnost, problemi s roditeljima, školom i zajednicom u kojoj žive (Macuka i Smojver-Ažić, 2012).

U provedenom istraživanju primjećujemo kako je postotak slaganja s navedenim simptomima u području hiperaktivnosti i agresije mnogo veći nego sa simptomima koji se povezuju s internaliziranim oblicima ponašanja, dok su simptomi antisocijalnosti izraženi u maloj mjeri.

Stoga su kod hiperaktivnosti najizraženiji simptomi bili:

- „nemiran/na sam i nestrpljiv/a sam“ gdje je 32 (25,8%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.
- „nikada ne sjedim mirno“ gdje je 29 (23,4%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.
- „teško se koncentriram“ gdje je 23 (18,6%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.

Kod socijalne tjeskobe najizraženiji simptomi bili su:

- „brzo se uznemirim i imam napadaj ljutnje“ gdje je 19 (15,4%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.
- „često se svađam i pravim probleme“ gdje je 9 (7,2%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.
- „ne slušam savjete drugih, neposlušan/na sam“ gdje je 8 (6,4%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.

Kod antisocijalnosti najizraženiji simptom bio je:

- „pokriveno radim neke stvari bez znanja odraslih“ gdje je 8 (6,4%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.

c) Osobnost djeteta (Ego kontrola, lokus kontrole, nošenje s problemima)

Osobnost djeteta igra važnu ulogu u tome hoće li dijete podleći negativnim izazovima društva ili će se svojim iskustvom i otpornošću uspjeti uzdići kao jača i snažnija osoba i uložiti sve napore u svladavanju i rješavanju problema.

Kako bi se dijete razvilo u pozitivnu ličnost vrlo je važno kod njega razviti osobne karakteristike poput akademskog uspjeha, emocionalnu stabilnost, osjećaj samostalnosti i socijalne kompetentnosti te osjećaj samopoštovanja. Na takav način dobit ćemo osobu koja će biti samouvjerena u sebe i u svoje postupke, te osobu koja će se nastojati i dalje razvijati i sudjelovati aktivno u zajednici.

Ovim istraživanjem željeli smo pokazati postotak učenika s nedovoljno razvijenim ili razvijenim konceptom otpornosti koji je jako bitan u formiranju ličnosti učenika. Ukoliko je ovaj koncept kod učenika slabo razvijen dolazi do razvijanja rizičnih ponašanja na koja je kasnije jako teško preventivno djelovati.

Stoga kod ego kontrole najizraženiji simptomi rizika bili su kod simptoma:

- „sve želim učiniti na svoj način“ gdje je 31 (25,0%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.
- „na savjet odraslih odgovaram impulzivno“ gdje je 24 (18,6%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.
- „ne shvaćam posljedice svog ponašanja“ gdje je 20 (16,1%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.

Kod lokusa kontrole najznačajniji simptomi bili su:

- „drugi određuju moj način života“ gdje je 15 (12,1%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.
- „puštam da se stvari događaju same po sebi“ gdje je 14 (11,3%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.

Kod nošenja s problemima najznačajniji simptom bio je:

- „pokušavam izbjeći probleme“ gdje je 50 (40,3%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.

d) Obitelj (Obiteljski sukobi, nadzor, privrženost)

Problemi u ponašanju djece najčešće počinju od njihovog odnosa s roditeljima jer djeca svoje prve oblike ponašanja uče i usvajaju od roditelja. Stoga je bitno da roditelj uvijek pronađe vremena za svoje dijete, pogotovo u današnje vrijeme kada su roditelji previše zaposleni. Zbog prezaposlenosti roditelja i drugih obaveza koje roditelj stavlja ispred svog djeteta i nema uvid u to što se događa u djetetovoj svakodnevnici, dijete roditeljsku ljubav zamjenjuje ulicom, medijima i drugim opasnostima koje prijete djetetu u današnjici. Kako bi roditeljski odgoj bio što uspješniji važno je da roditelji sa svojom djecom uspostavi otvoren odnos kako dijete zna da se u svako vrijeme može obratiti roditeljima, a ne da podršku mora tražiti na nekom drugom mjestu. Važno je da roditelji svoju djecu nauče kako svaki njihov postupak također ima i posljedicu s kojom se moraju suočiti i preuzeti odgovornost za takve postupke. Roditeljski odnos prema djetetu mora biti zasnovan na postavljanju granica, kućnih pravila, te određivanju nagrada i pohvala za pozitivna ponašanja, a ono što je najpotrebnije

u odgajanju sretnog i uspješnog djeteta je da ono osjeti ljubav, strpljenje i razumijevanje svojih roditelja i bližnjih.

Ovim istraživanjem smo kod učenika također ispitali njihov odnos s roditeljima, primjenjuju li njihovi roditelji neki oblik nadzora nad njima te dobivaju li od svojih roditelja potrebnu nježnost i ljubav koja na dijete utječe kao zaštitni faktor.

Kod obiteljskih sukoba najizraženiji simptomi bili su:

- „otac/majka me opisuju kao naporno dijete“ gdje je 15 (12,1%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.
- „svađam se s ocem/majkom“ gdje je 14 (11,2%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.

Kod nadzora najizraženiji simptomi bili su:

- „otac/majka mi ne postavljaju jasna pravila i granice“ gdje je 19 (15,3%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.
- „uvijek radim što poželim“ gdje je 16 (12,9%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.
- „otac/majka me ne nadziru“ gdje je 12 (9,6%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.

Kod privrženosti najizraženiji simptomi bili su:

- „otac/majka se nikad ne igraju samnom“ gdje je 20 (16,1%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.
- „otac/majka mi ne pokazuju svoje osjećaje“ gdje je 9 (7,2%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.

e) *Škola (Motivacija, školsko postignuće, odnosi s učiteljima)*

Škola je mjesto gdje bi se učenici trebali osjećati sigurno i sretno, no veliki broj učenika školu smatra kao „breme života“ koje samo treba proći i zaboraviti, jer nisu dovoljno motivirani i od njih se ne očekuje da razmišljaju konstruktivno, ne daje im se dovoljno slobode da izražavaju svoje mišljenje, pa čak i onda kada je pogrešno. Pritisak koji škola često nameće učenicima kod učenika razvija odbojnost kako prema školskim predmetima koje je učenik obavezan slušati tako i prema učiteljima koji poučavaju o tom predmetu. Zbog tog razloga učenik sve manje uči, dobija loše ocjene i ima slab uspjeh u školi, izostaje s nastave što krajnjim slučajem može dovesti i do napuštanja škole što onda ima za posljedicu loš ekonomski ili gotovo nikakav status jer se u konačnici ne može uzdržavati. Stoga je vrlo važno da učitelji u svom poslu budu stručni i kompetentni kako bi učenicima mogli pružiti najbolje moguće obrazovanje i motivaciju i samim time prevenirati i djelovati na rizična ponašanja učenika.

Ovim istraživanjem smo od učenika istražili njihov odnos prema školi, motiviranosti pri odlasku u školu, njihovom uspjehu te odnosu koji imaju sa svojim učiteljima.

Kod motivacije najizraženiji simptomi su bili:

- „ne volim pohađati školu“ gdje je 32 (25,8%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.
- „ne volim predmete u školi“ gdje je 26 (20,9%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.
- „imam slab uspjeh u školi“ gdje je 20 (16,1%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.

Kod školskog postignuća najizraženiji simptomi bili su:

- „roditelji nisu zadovoljni mojim školskim rezultatima“ gdje je 16 (12,9%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.
- „mijenjao/la sam školu“ gdje je 14 (11,3%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.

- „učitelji nisu zadovoljni mojim rezultatima“ gdje je 11 (8,8%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.

Kod odnosa s učiteljima najizraženiji simptom bio je:

- „ne sviđaju mi se moji učitelji“ gdje je 7 (5,6%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.

f) Vršnjaci (Rizične aktivnosti, odnosi s vršnjacima, vršnjačke grupe)

Vršnjaci nisu osobe koje su uzrok ponašanja ili koje utječu na povećanje rizičnih ponašanja, nego je druženje s vršnjacima nusproizvod njihovih zajedničkih obilježja i ponašanja jer svako dijete bira sebi prijatelja s kojim je najbliži i prijatelja koji će ga razumijeti u njegovim problemima (Šincek, 2011).

Provedenim istraživanjem željeli smo istražiti utjecaj rizičnih aktivnosti poput alkohola, droge, posjećivanja klubova, kockarnica, dugih skitnji po ulicama bez nadzora roditelja s vršnjacima i prijateljima među učenicima.

Kod rizičnih aktivnosti najizraženiji simptomi bili su:

- „bolje se osjećam vani na ulici“ gdje je 19 (15,3%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.
- „koristim alkohol“ gdje je 7 (5,6%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.
- „stalno lutam i visim na ulici“ gdje je 6 (4,8%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.
- „ne zanima me ništa kod kuće“ gdje je 5 (4%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.
- „često posjećujem kafiće/disko klubove/kockarnice/kladionice“ gdje je 5 (4%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.
- „koristim drogu“ gdje je 2 (1,6%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.

Kod odnosa s vršnjacima najizraženiji simptomi su bili:

- „nikad o svojim problemima ne razgovaram s vršnjacima“ gdje je 18 (14,6%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.
- „imam jako malo prijatelja“ gdje je 8 (6,4%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.
- „često se svađam sa svojim prijateljima“ gdje je 7 (5,6%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.

Kod vršnjačkih grupa najizraženiji simptomi bili su:

- „družim se jedino s vršnjacima iz ulice“ gdje je 4 (3,2%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.
- „često s vršnjacima idem u kafiće, kockarnice i kladionce“ gdje je 2 (1,6%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.
- „sa svojim vršnjacima se uključujem u delinkvente aktivnosti“ gdje je 2 (1,6%) učenika odgovorilo kako se slaže s navedenom tvrdnjom.

Stoga prema navedenim rezultatima možemo reći kako je osobnost djeteta samoprocijena s najvećim frekvencijama, a zatim redom slijede, internalizirani oblici ponašanja, eksternalizirani oblici ponašanja, škola, obitelj i vršnjaci.

Promatrajući ova područja zasebno, utvrđujemo kako je najzastupljenija varijabla ili varijabla s najvećim frekvencijama u internaliziranim oblicima ponašanja *tjeskoba*, u eksternaliziranim oblicima ponašanja je *hiperaktivnost*, kod osobnosti djeteta je *nošenje s problemima*, kod obitelji su to *obitljski sukob* i *privrženost*, kod škole je to *motivacija* i kod odnosa s vršnjacima su to *rizične aktivnosti* i *odnosi s vršnjacima*.

8. ZAKLJUČAK

Dijete živi u određenoj zajednici koja je većinom sastavljena od obitelji, škole i vršnjaka. To su tri značajke koje se međusobno nadopunjuju jer je čovjek biće kojemu je potrebno društvo drugih osoba i bez socijalizacije čovjek ne može normalno funkcionirati. Stoga su obitelj i škola dvije najvažnije institucije u životu mladog čovjeka koji raste, razvija se i poprima određene oblike ponašanja koji su mu često nametnuti od strane osoba koje se nalaze u njegovoj neposrednoj blizini. Takve naučene oblike ponašanja dijete kasnije primjenjuje u društvu sa svojim vršnjacima koji su mu često vrlo slični po ponašanju, jer djeca većinom biraju sebi prijatelje koji su im slični, s kojima mogu pričati o svojim problemima i poistovjetiti se.

Cilj provedenog istraživanja bio je steći uvid u postojanju pojedinih skupina rizičnih ponašanja među osnovnoškolcima, te utvrditi koje su skupine rizičnih ponašanja najzastupljenije. Skupine rizičnih ponašanja koje su promatrane bile su: internalizirani i eksternalizirani oblici ponašanja, osobine djeteta, obitelj, škola i vršnjaci.

Temeljem dobivenih rezultata u istraživanju koje je provedeno u Osnovnoj školi Stari Jankovci, među učenicima od 4. do 8. razreda, zaključujemo kako postoje određene skupine rizičnih ponašanja kao i razlike u njihovoj zastupljenosti. Ova samoprocjena je pokazala kako je osobina učenika skupina rizičnih ponašanja s najvećim frekvencijama, a nakon nje redom slijede internalizirani i eksternalizirani oblici ponašanja, škola, obitelj i vršnjaci. Promatrajući ova područja zasebno, utvrđujemo kako je najzastupljenija varijabla ili varijabla s najvećim frekvencijama u internaliziranim oblicima ponašanja tjeskoba, u eksternaliziranim oblicima ponašanja je to hiperaktivnost, kod osobnosti djeteta je nošenje s problemima, kod obitelji su to obiteljski sukob i privrženost, kod škole je to motivacija i kod odnosa s vršnjacima su to rizične aktivnosti i odnosi s vršnjacima.

Na temelju ove samoprocjene trebalo bi se preventivno djelovati i to isključivo na osobine samog djeteta, a potom i na ostale skupine rizičnih ponašanja. Iako je ovo istraživanje pokazalo kako je rizična skupina osobine djeteta frekvencija koja je najzastupljenija bitno je djelovati i na ostale oblike rizičnih ponašanja, poput internaliziranih oblika ponašanja, jer ukoliko na njih pravovremeno ne interveniramo takva ponašanja imaju lošiju prognozu daljnjeg razvoja.

9. SAŽETAK

U diplomskome radu *Rizična ponašanja osnovnoškolaca* izlažu se rezultati istraživanja, čiji je cilj bio na uzorku učenika od IV. do VIII. razreda, ispitati stavove, mišljenja i osjećaje o rizičnim ponašanjima.

Ispitanicima smo postavili devedeset i dvije tvrdnje koje su bile usmjerene u razotkrivanju ispitanikovih stavova, mišljenja i osjećaja prema vlastitim unutarnjim osjećajima poput depresije, tjeskobe i socijalne tjeskobe, ponašanjima koje ispitanik ispoljava prema van, prema drugim osobama, poput agresije, antisocijalnosti i hiperaktivnosti, te tvrdnje koje su bile usmjerene prema osobinama samih ispitanika te njihovim odnosima s obitelji, školom i vršnjacima.

Cilj istraživanja je bio ispitati postojanje pojedinih skupina rizičnih ponašanja među osnovnoškolcima, te koje skupine rizičnih ponašanja su najzastupljenije.

Na uzorku od 124 učenika utvrdili smo da su najrizičnije skupine ponašanja osobine učenika (nošenje s problemima), a zatim internalizirani oblici ponašanja (tjeskoba), eksternalizirani oblici ponašanja (hiperaktivnost), škola (motivacija), obitelj (obiteljski sukob i privrženost) i vršnjaci (rizične aktivnosti i odnosi s vršnjacima).

Iako su rezultati ovog istraživanja relativno niskih frekvencija i broj potencijalnih rizičnih ponašanja kod ispitanika je minimalan trebalo bi poraditi na osmišljavanju preventivnih programa koji bi uključivali cjelokupnu zajednicu kako bi se poradilo na smanjenju rizičnih i povećanju zaštitnih čimbenika.

Ključne riječi: *rizična ponašnja, internalizirani i eksternalizirani oblici ponašanja, osobine ličnosti, okruženje, programi prevencije.*

10. SUMMARY

In my thesis *Risky behaviour of the primary school children*, the results of the survey have been exposed and their aim is to examine attitudes, opinions and feelings about risky behaviour of the 4th-8th graders in primary school. The examined students have been asked 22 statements in order to reveal their attitudes, opinions and feelings towards their own inner feeling like depression, anxiety, social anxiety, behaviour that the examined ones express to other persons, like aggression, antisociality and hyperactivity, and the directed to the traits of examined students themselves, their family relations, school and peers.

The aim of the survey was to examine the existence of individual groups with risky behaviour among primary schoolers and to point out the most common groups.

On the sample of 124 students, we found out that the most risky groups of behaviour are personality traits (dealing with problems), internal ways of behaviour (anxiety), external ways of behaviour (hyperactivity), school (motivation), family (family conflicts and devotion), and peers (risky activities and their mutual relationship).

Although the results of the survey are relatively of low frequency and the quantity of risky behaviour is minimal, the planning of preventive programs should be done involving the whole community to decrease the risky and to increase the protective factors.

Keys words: *risky behaviour, internal and external way of behaviour, personality traits, environment, preventive programs*

10. LITRATURA

1. Ajduković, M. (2000.) Ekološki multidimenzionalni pristup sagledavanju činitelja rizika i zaštite u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži. U: J.Bašić, J. Janković (ur.), Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži, (str. 47-62). Zagreb: Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju.
2. Bašić, J. (2003): Naučene lekcije. U: Bašić, J. Janković, J. (ur.) Lokalna zajednica – Izvorište nacionalne strategije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih, 359- 366.
3. Bašić, J. (2009): Teorije prevencije: prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih. Zagreb: Školska knjiga.
4. Bašić, J. (2012) Prevencija poremećaja u ponašanju u školi. U: Vladović, S., (ur.) (2012) Zbornik radova „Zaštita prava i interesa djece s problemima u ponašanju“. Zagreb: Pravobranitelj za djecu, str.11-22.
5. Bašić, J., Ferić, M. (2004). Djeca i maldi u riziku – rizična ponašanja. U: Bašić, J., Koller-Trbović, N., Uzelac, S. (ur.) (2004): Poremećaji u ponašanju: pristupi i pojmovna određenja. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. 57-71.
6. Bašić, J., Ferić-Šlehan, M., Kranželić-Tavra, V. (2007). Zajednice koje brinu-model prevencije poremećaja u ponašanju: Strategijska promišljanja, resursi programi u Istarskoj županiji. Istarska županija i Sveučilište u Zagrebu. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet. Pula-Zagreb. 45-57.
7. Bašić, J., Žižak, A., Koller-Trbović, N. (2004): Prijedlog pristupa rizičnim ponašanjima i poremećajima u ponašanju djece i mladih. U: Bašić, J., Koller-Trbović, N., Uzelac, S. (ur.) (2004): Poremećaji u ponašanju: pristupi i pojmovna određenja. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb. 147-156.

8. Koller-Trbović, N., Nikolić, B., Dugandžić, V. (2009): Procjena čimbenika rizika kod djece i mladih u riziku ili s poremećajima u ponašanju u različitim intervencijskim sustavima: socio-ekološki model. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 45, 2 37-54.
9. Macuka, I., Smojver-Ažić (2012): Osobni i obiteljski čimbenici prilagodbe mladih adolescenata. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*. 48, 1, 27-43.
10. Obradović, V. (2014): Rizično delinkventno kriminalno ponašanje, empirijske studije. Zagreb: Politička kultura , Nakladno-istraživački zavod.
11. Raboteg-Šarić, Z., Sakoman, S., Brajša-Žganec, A. (2002): Stilovi roditeljskog odgoja, slobodno vrijeme i rizično ponašanje mladih. *Društvena istraživanja*, 11, 2-3, 58-59.
12. Scholte, E. (1998): Psychosocial Risk Characteristics of Children in Welfare Programmes in Holland. *Childhood: A Global Journal of Child Research*. 5, 2, 185-205.
13. Šincek, D. (2011). Ah ti vršnjaci! O vršnjacima i njihovom utjecaju na rizično ponašanje u adolescenciji, http://www.korakpokorak.hr/upload/dijete_skola_obitelj/dijete_skola_obitelj_27.pdf, 26.05.2015.
14. Vulić-Prtorić, V. (2003): Depresivnost u djece i adolescenata. Jastrebarsko: Naklada Slap.
15. Zrilić, S. (2011): Povezanost bježanja s nastave i maloljetničke delinkvencije. *Magistra Iadertina*, 6, 1, 71-81.
16. Žižak, A., Bouillet, D. (2003): Standardi programa prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži; Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih.

11. PRILOZI

Prilog 1. Upitnik za učenike

UPITNIK

Upitnik je u potpunosti anoniman, a Vaše rezultate nećemo moći povezati s Vašim identitetom. U bilo kojem trenutku imate pravo bez ikakvih posljedica odustati od sudjelovanja ili se iz njega povući. Detaljnije upute o načinu odgovaranja nalaze se u samom upitniku. Ispunjavanje upitnika smatra se pristankom na sudjelovanje u istraživanju. Molim Vas da pažljivo pročitate pitanja i uputu prije odgovaranja na postavljena pitanja.

Spol: ☐ Muški ☐ Ženski

Dob: ____

Današnji datum ____

Datum rođenja ____

Razred u školi ____

Stručna sprema oca:

Stručna sprema majke:

☐ Osnovna škola i niže

☐ Osnovna škola i niže

☐ Srednja stručna sprema

☐ Srednja stručna sprema

☐ Viša stručna sprema

☐ Viša stručna sprema

☐ Visoka škola (fakultet)

☐ Visoka škola (fakultet)

Upute za popunjavanje Upitnika o rizičnim čimbenicima:

- Zaokružite broj na skali od 1 do 5 koji predstavlja kako se osjećate za pojedinu pojavu, ponašanje, odnos i situaciju pri čemu:

1- u potpunosti se ne slažem

2 – ne slažem se

3 – niti se slažem niti se ne slažem

4 - slažem se

5 – u potpunosti se slažem

Čimbenik rizika	Variable	1	2	3	4	5
Depresija	- mislim kako me nitko ne voli	1	2	3	4	5
	- osjećam se nesretno, tužno ili depresivno	1	2	3	4	5
	- osjećam se manje vrijedno od ostalih	1	2	3	4	5
	- osjećam se usamljeno, ostavljeno	1	2	3	4	5
	- osjećam se zanemareno	1	2	3	4	5
Tjeskoba	- bojim se svega	1	2	3	4	5
	- nervozan/na sam, uznemiren/na sam	1	2	3	4	5
	- neodlučan/na sam	1	2	3	4	5
	- oko svega se lako zabrinem	1	2	3	4	5
	- bojim se pogriješiti, mislim kako sve radim krivo	1	2	3	4	5
Socijalna tjeskoba	- izbjegavam pogledati ljude u oči	1	2	3	4	5
	- u društvu ne pričam	1	2	3	4	5
	- ne pokazujem interes za druge ljude	1	2	3	4	5
	- izbjegavam razgovarati s drugima	1	2	3	4	5
	- povučen/a sam	1	2	3	4	5
Hiperaktivnost	- teško se koncentriram	1	2	3	4	5
	- nikada ne sjedim mirno	1	2	3	4	5
	- nemiran/na sam i nestrpljiv/a sam	1	2	3	4	5
	- nijedna aktivnost me dugo ne zanima	1	2	3	4	5
	- lako gubim pozornost	1	2	3	4	5
Agresija	- često se svađam i pravim probleme	1	2	3	4	5
	- napadam druge ljude bez razloga	1	2	3	4	5
	- tučem druge	1	2	3	4	5
	- brzo se uznemirim i imam napadaje ljutnje	1	2	3	4	5
	- ne slušam savjete drugih, neposlušan/na sam	1	2	3	4	5
Antisocijalnost	- često izostajem s nastave	1	2	3	4	5
	- volim uništavati školsku i drugu imovinu	1	2	3	4	5
	- kasno dolazim kući, lutam okolo	1	2	3	4	5
	- kradem kod kuće i u školi	1	2	3	4	5
	- prikriveno radim neke stvari bez znanja odraslih	1	2	3	4	5
Ego kontrola	- sve želim učiniti na svoj način	1	2	3	4	5
	- nikada ne slušam druge	1	2	3	4	5
	- na savjet odraslih, odgovaram impulzivno	1	2	3	4	5
	- nikad ne obraćam pozornost na potrebe drugih	1	2	3	4	5
	- ne shvaćam posljedice svog ponašanja	1	2	3	4	5
Lokus kontrole	- žrtva sam odluke drugih ljudi i okolnosti	1	2	3	4	5
	- drugi određuju moj način života	1	2	3	4	5
	- ne mogu utjecati na budućnost, nitko ne uvažava moje mišljenje	1	2	3	4	5
	- puštam da se stvari događaju same po sebi	1	2	3	4	5
	- nikad ne završavam zadaće ili posao	1	2	3	4	5

Nošenje s problemima	- nikada ne tražim uzroke nekog problema	1	2	3	4	5
	- sve svoje obveze odgađam za kasnije	1	2	3	4	5
	- izbjegavam riješiti problem	1	2	3	4	5
	- nikada ne tražim pomoć	1	2	3	4	5
	- pokušavam izbjeći probleme	1	2	3	4	5
Obiteljski sukobi	- ne sviđa mi se moj otac/majka	1	2	3	4	5
	- svađam se s ocem/majkom	1	2	3	4	5
	- otac/majka se žale na dijete	1	2	3	4	5
	- uvijek kritiziram oca/majku	1	2	3	4	5
	- otac/majka mi stalno govore kako sam naporan/na	1	2	3	4	5
Nadzor	- otac/majka nikad ne znaju gdje sam	1	2	3	4	5
	- otac/majka me ne nadziru	1	2	3	4	5
	- uvijek radim što poželim	1	2	3	4	5
	- otac/majka mi ne postavljaju jasna pravila i granice	1	2	3	4	5
Privrženost	- otac/majka mi ne pokazuje svoje osjećaje	1	2	3	4	5
	- otac/majka nikad ne razgovaraju samnom	1	2	3	4	5
	- otac/majka se nikada ne igraju samnom	1	2	3	4	
	- otac/majka ne brinu o mome zdravlju	1	2	3	4	5
	- otac/majka mi nikada ne pomažu	1	2	3	4	5
	- otac/majka mi nikad ne pokazuju ljubav i potporu	1	2	3	4	5
Motivacija	- ne volim pohađati školu	1	2	3	4	5
	- ne volim predmete u školi	1	2	3	4	5
	- često izostajem s nastave	1	2	3	4	5
	- imam slab uspjeh u školi	1	2	3	4	5
	- nikada ne radim zadaće	1	2	3	4	5
Školsko postignuće	- ponavljao/la sam razred	1	2	3	4	5
	- mijenjao/la sam školu	1	2	3	4	5
	- moj uspjeh u školi je nezadovoljavajuć	1	2	3	4	5
	- zaostajem za ostalima s gradivom	1	2	3	4	5
	- učitelji nisu zadovoljni mojim rezultatima	1	2	3	4	5
	- roditelji nisu zadovoljni mojim školskim rezultatima	1	2	3	4	5
Odnosi s učiteljima	- često se sukobljavam s učiteljima	1	2	3	4	5
	- ne sviđaju mi se moji učitelji	1	2	3	4	5
	- učitelji nemaju dobro mišljenje o meni	1	2	3	4	5
	- učitelji me često kažnjavaju	1	2	3	4	5
	- učitelji me često ponižavaju na satu	1	2	3	4	5

Rizične aktivnosti	- bolje se osjećam vani na ulici	1	2	3	4	5
	- ne zanima me ništa kod kuće	1	2	3	4	5
	- stalno lutam i „visim“ na ulici	1	2	3	4	5
	- često posjećujem kafiće, disko klubove, kockarnice i kladionice	1	2	3	4	5
	- koristim alkohol	1	2	3	4	5
	- koristim drogu	1	2	3	4	5
Odnosi s vršnjacima	- nemam prijatelja	1	2	3	4	5
	- imam jako malo prijatelja	1	2	3	4	5
	- ne slažem se sa svojim prijateljima/vršnjacima	1	2	3	4	5
	- često se svađam sa svojim prijateljima	1	2	3	4	5
	- moji vršnjaci me ignoriraju	1	2	3	4	5
	- nikad o svojim problemima ne razgovaram s vršnjacima	1	2	3	4	5
Vršnjačke grupe	- družim se jedino s vršnjacima iz ulice	1	2	3	4	5
	- često s vršnjacima idem u kafiće, kockarnice i kladionice	1	2	3	4	5
	- sa svojim vršnjacima se uključujem u delinkventne aktivnosti	1	2	3	4	5
	- često sa svojim vršnjacima konzumiram alkohol i/ili drogu	1	2	3	4	5

Upitnik je preuzet i modificiran od Scholte, 1998.

